

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Laura Pyykkönen

Mediakasvatus päiväkodissa

Materiaali varhaiskasvattajille 1-3-vuotiaiden lasten
mediakasvatukseen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaaliala

Sosionomi

Opinnäytetyö

7.11.2019

Tekijä(t) Otsikko	Laura Pyykkönen Mediakasvatus päiväkodissa – Materiaali varhaiskasvattajille 1-3-vuotiaiden lasten mediakasvatukseen.
Sivumäärä Aika	27 sivua + 1 liite 7.11.2019
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja(t)	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Kirsi Lautala
<p>Opinnäytetyöni aiheena oli mediakasvatus varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttamismahdollisuudet 1-3-vuotiaiden lasten kanssa. Mediakasvatus kuuluu nykyään varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja on tämän takia iso osa varhaiskasvatuksen joka päivästä arkea. Kuitenkin suurimmaksi osaksi keskitytään yli 3-vuotiaiden lasten kanssa tehtävään mediakasvatukseen, jonka takia halusin selventää mediakasvatuksen käsitettä, ja tehdä materiaalin alle 3-vuotiaiden lasten mediakasvatuksesta ja huomioiden heidän kehityksen.</p> <p>Mediakasvatuksen tarkoituksena on harjoitella ja opetella erilaisia mediataitoja ja myöhemmin medialukutaitoa, joka kehittyy vuosien varrella. Mediakasvatusta voidaan toteuttaa esimerkiksi kirjojen, sanomalehtien, radion, musiikin ja teknologialaitteiden avulla. Mediakasvatuksessa opetellaan käyttämään mediavälineitä, analysoimaan mediasisältöjä sekä pohtimaan kuinka media vaikuttaa ihmisen kasvuun ja kehitykseen. Sitä voidaan katsoa seuraavien näkökulmien kautta: taidekasvatuksellinen, teknologiakasvatuksellinen, yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen sekä suojeleva mediakasvatus.</p> <p>1-3-vuotiaat lapset tarvitsevat paljon aikuisen tukea ja kannustusta, jotta he oppivat ja jaksavat harjoitella. 1-3-vuotiaiden lasten kehityksen keskeisessä asemassa on kognitiiviset taidot. Niiden avulla lapsi alkaa jo vauvasta lähtien hahmottamaan ympäristöään sekä omaa itseään yhteiskunnan jäsenenä. Lapsen kehityksessä ensimmäiseksi kehittyy tarkkaavaisuus, toiseksi motoriikka ja viimeiseksi kieli. Kuitenkin lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja kasvu on tärkeässä osassa varhaiskasvatusta.</p>	
Avainsanat	varhaiskasvatus, mediakasvatus, alle 3-vuotiaan kehitys

Author(s) Title	Laura Pyykkönen Media education in early childhood education – Material for early childhood educators of 1 to 3-year-old children.
Number of Pages Date	27 pages + 1 appendix 7 November 2019
Degree	Bachelor of Social Service
Degree Programme	Social Service
Specialisation option	Early childhood education
Instructor(s)	Ulla Saukkonen, Lecturer Kirsi Lautala, Lecturer
<p>The topic of the thesis was media education in early childhood education and its implementation possibilities with children aged 1 to 3. Media education is nowadays included in the National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care and is usually only provided for children over three years old. Therefore, there was a need to clarify the concept of media education and to produce material for early childhood educators on how media education can be done with children under the age of 3 and what they need to consider in their development.</p> <p>The objective of media education is to practice and learn different media skills. Media literacy develops over the years through these skills. Media education includes books, radio, newspapers and technology equipment. The object is to learn how to use media tools, analyze media content, and consider how media affects human growth and development. It can be viewed through the following perspectives: art education, technology education, social and cultural critical, and protective media education.</p> <p>In the development of children aged 1 to 3, support must be given to them towards self-sufficiency and independence. The adult should encourage and support the child in their development. Cognitive skills are central to the development of children aged 1 to 3 years. They help the child to understand his environment and his position as a member of society. Cognitive skills are central to the development of children aged 1 to 3 years. They help the child to understand his environment and his position as a member of society. In the child's development, attention develops first, motor functions second, and language finally. The comprehensive development and growth of the child is an important part of early childhood education.</p>	
Keywords	early childhood education, media education, under 3-year old development

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Mediakasvatus	3
2.1	Mediakasvatuksen määritelmä	3
2.2	Mediakasvatuksen tavoitteet	5
2.3	Lapset median parissa	6
3	Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa	8
3.1	Mediakasvatuksen ilmeneminen varhaiskasvatussuunnitelmassa	8
3.2	Varhaiskasvatuksen toiminta mediakasvatuksena	9
3.3	Näkökulmat ja orientaatiot varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa	10
3.3.1	Matemaattinen orientaatio	11
3.3.2	Luonnontieteellinen orientaatio	12
3.3.3	Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio	12
3.3.4	Esteettinen orientaatio	13
3.3.5	Eettinen orientaatio	13
3.3.6	Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio	14
4	Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa	14
4.1	Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka	14
4.2	Pedagogiikka mediakasvatuksessa	15
5	1-3-vuotiaan lapsen kehityksen huomioiminen mediakasvatuksessa	17
5.1	1-3-vuotiaan mediaymmärrys	17
5.2	Valokuvaus ja kuva -tuokio	18
5.3	Kotileikki -tuokio	20
5.4	Musiikkituokio	22
5.5	Kuvakirjan lukutuokio	24
6	Pohdinta	25
	Lähteet	28
	Liitteet	
	Liite 1. Materiaali 1-3-vuotiaan lapsen mediakasvatukseen	

1 Johdanto

Mediakasvatusta on ollut aina keskuudessamme, mutta se on eri vuosikymmenillä ollut erilaista. Mediakasvatuksen kehitys on kulkenut yhdessä teknologiakasvatuksen kanssa, jolloin aina uuden välineen tultua, on mediakasvatus ottanut askeleen eteenpäin ja syrjäyttänyt edeltäjiänsä. Jos katsotaan miltä mediakasvatus on näyttänyt eri vuosikymmenillä, huomataan, että nykyään mediakasvatus on moniulotteista. Esimerkiksi 1960- ja 1970-luvulla mediakasvatus on ollut elokuvia, televisioita, sanomalehtiä sekä massamediaa. 1980- ja 1990-luvuilla ollaan jo siirrytty videoihin, musiikkivideoihin, sekä verkkoteknologia ja digitaalinen teknologia rupesivat tulemaan. Ja 2000-luvulla tultaessa mediakasvatuksesta on tullut enemmän osa teknologiaa, jonka takia laitteet ovat kehittyneet ja mediakasvatus keskittyy enemmän laitteiden parissa tehtävään kasvatukseen. (Kupiainen – Sintonen 2009: 27.) Mediakasvatuksesta on tullut nykypäivään mennessä laajempi käsite, jolloin saatamme unohtaa myös sen yksinkertaisemman mediakasvatuksen mitä tapahtuu koko ajan, ilman erilaisia teknologian välineitä.

Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea ja täydentää kotien kasvatustehtävää sekä lasten hyvinvointia. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa huomioidaan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, josta käytetään nimitystä pedagogiikka. (Opetushallitus 2018: 14.) Media on myös tavoittanut varhaiskasvatuksen, jonka takia mediakasvatus on lisätty uutena aiheena valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Mediakasvatus on ollut jo aikaisemminkin varhaiskasvatuksen toiminnassa, mutta erilaisen perspektiivin kautta. Aikaisemmin varhaiskasvatuksessa puhuttiin enemmän monilukutaidosta, jota myös mediakasvatus on.

Alle 3-vuotias lapsi kehittyy ja kasvaa nopeaa tahtia, kuitenkin yksilöllisesti. Tässä ikähaarukassa lasten kehitystasot voivat olla todella erilaisia, vaikka kyseessä olisi samanikäiset lapset. Lapsen kehityksessä ensimmäiseksi kehittyy tarkkaavaisuus, toiseksi motoriikka ja viimeiseksi kieli. Kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat perimä, ympäristö ja kasvatus. Kuitenkin täytyy muistaa, että sama kasvatus ja ympäristö ei tee lapsista samantaisia, vaan juuri erilaisia yksilöitä. Lapsen kehitykseen ja persoonallisuuteen vaikuttavat monet erilaiset asiat, eikä voida tarkkaan todeta mitkä asiat johtuvat kasvatuksesta, ympäristöstä taikka perimästä. Perimä voi kuitenkin altistaa lasta jonkun tietyn ominaisuuden ilmenemiseen, ja se voidaan havaita geneettisesti. (Koivunen – Lehtinen 2015: 128, 131-132.)

Opinnäytetyö on monimuotoinen ja se on tarkoitettu varhaiskasvatuksessa työskenteleville varhaiskasvattajille. Opinnäytetyön tarkoituksena on avata mediakasvatus käsitettä sekä luoda ymmärrystä, mikä tekee toiminnasta mediakasvatusta. Luon myös varhaiskasvattajille materiaalin 1-3-vuotiaiden lasten mediakasvatuksesta sekä kuinka tukea lasten kehitystä; miten mediakasvatuksen eri osa-alueita ja arjen toimintatuokiota voi toteuttaa mediakasvatuksen näkökulmasta. Mediakasvatus on noussut viimeisempien vuosien aikana enemmän esille varhaiskasvatuksessa, jonka myötä erilaisia teknologianlaitteita on tullut varhaiskasvatussyksiköiden käyttöön. Kuitenkin usein varhaiskasvatuksessa puhutaan ja keskitytään yli 3-vuotiaiden mediakasvatukseen, jolloin pienempien lasten varhaiskasvattajat voivat olla ”pulassa”, kuinka heidän täytyisi sitä toteuttaa. Laitteiden tulon myötä, on unohdettu se, että mediakasvatusta voi toteuttaa myös ilman teknologianlaitteita. Voidaan sanoa, että mediakasvatusta tapahtuu jokaisessa varhaiskasvatuksen ryhmässä päivittäin, ilman, että varhaiskasvattajat sitä tajuavat. Itse myös työtä tehneenäni tiedostan hyvin tämän asian ja mediakasvatuksen toteuttaminen ilman teknologianlaitteita on tuottanut hankaluuksia. Tämä johtuu siitä, että nykyään ajatellaan, ettei mediakasvatusta voisi toteuttaa ilman laitteita.

2 Mediakasvatus

2.1 Mediakasvatuksen määritelmä

Mediakasvatus sanana on ruvennut yleistymään, mutta mitä se käytännössä tarkoittaa tai kuinka sen pystyy rajaamaan, onkin tällä hetkellä pinnalla olevia kysymyksiä. Mediakasvatus käsitteenä on laaja ja monimutkainen, sekä jokaisella on siihen liittyen omanlaiset ajatukset ja mielipiteet, joten tarkkaa määritelmää mediakasvatuksen käsitteelle ei voi antaa. Mediakasvatuksen tarkoituksena on harjoitella ja opetella erilaisia mediataitoja ja myöhemmin medialukutaitoa, joka kehittyy vuosien varrella. Medialukutaidolla tarkoitetaan niin kuvien, tekstien ja äänten sekä niiden sekoitusten tulkintaitoa (Koivunen – Lehtinen 2015: 144). Mediakasvatuksen tarkoituksena on opettaa havaitsemaan ja tarkastelemaan median vaikutuksia sekä merkityksiä yksilöille ja yhteiskunnille. Mediakasvatukseen kuuluu mediavälineet, mediasisällöt sekä median arkipäiväistyminen. Mediakasvatuksessa opetellaan käyttämään mediavälineitä, analysoimaan mediasisältöjä sekä pohtimaan kuinka media vaikuttaa ihmisen kasvuun ja kehitykseen. (Mediakasvatuseura.)

Miettiessä mediakasvatuksen kahta sanaa media ja kasvatus, ovat ne jo itsessään moniselitteisiä sanoja. Kasvatus sanaa avatessa, siihen sisältyy monia erilaisia asioita ja koko elämän kasvatusta, joka muuttaa muotoaan koko ajan. Kasvatukseen liitetystä termeistä voidaan nostaa esille didaktiikka ja pedagogiikka. Didaktiikalla tarkoitetaan opetusoppia ja pedagogiikalla kasvatustieteen oppia. (Merilampi 2014: 29.) Kasvatuksen tarkoituksena on luoda yksilöllinen identiteetti, sekä oppia kuinka oma toiminta ja päätökset vaikuttavat toisiin ihmisiin ja ympäristöön (Opetushallitus 2018: 23). Media sanasta puhuttaessa tarkoitetaan, että se on kommunikaatiota mahdollistava ilmaisumuoto tai ilmaisuväline. Se voi siis olla kirjallista ilmaisua (kirjat, kuvat), radiota, tanssimista tai tietokonepelejä. Kuitenkin mediakasvatuksen tärkein osa on ilmaisukasvatus, koska sen avulla pystytään harjoittelemaan ja oppimaan lukemaan ja ymmärtämään median sisältöä. On hyvä muistaa, että vaikka viestintä tapahtuisi välineen avulla, sen sanomassa on mukana kokemuksellisuus ja elämällisyys. Mediakasvatuksesta puhuessa voitaisiin hyödyntää myös mediapedagogiikka sanaa, koska se on jatkuvaa oppimista ja opettelua koko elämän ajan. (Merilampi 2014: 42-43.)

Mediakulttuuri on aina ollut osana lapsen toiminta- ja oppimisympäristöä. Lapsi tutustuu mediaan jo aikaisessa vaiheessa, esimerkiksi äänien, kuvien ja elokuvien kautta. Jossakin vaiheessa media siirtyy lasten leikkeihin, puheisiin ja sosiaalisiin suhteisiin, jolloin se muodostuu osaksi lapsen elämää. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 6.) Lapsen mediamaku kehittyy jo varhaislapsuudessa, joten vanhemmat pystyvät seuraamaan tarkasti, kuinka media vaikuttaa lapseen sekä tarvittaessa voivat hakea ammattiapua kasvatusratkaisuihin, jos media rupeaa vaikuttamaan negatiivisesti lapsen hyvinvointiin. Voidaan siis huomata, että mediakasvatuksen toteuttamistarpeet ovat lisääntyneet sekä paineet sen toteuttamiseen ovat syntyneet, niin kotien välityksellä kuin yhteiskunnan vaatimuksena. Entistä enemmän ollaan kiinnitetty huomiota myös esi- ja alkuopetuksen mediakasvatuksen toteuttamiseen. (Merilampi 2014: 35.) Mediakasvatuksen tarve ja vaatimukset nousevat varhaiskasvatuksen toiminnassa koko ajan entistä enemmän esille, joten on hyvä pohtia, miten sitä voidaan jo harjoitella pienempien lastenkin kanssa.

Mediakasvatus on alkanut yleistymään niin varhaiskasvatuksen toiminnassa kuin ihmisten puheissa. Se on tullut myös osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siihen on alettu entistä enemmän panostamaan. Mediakasvatus painottuu tällä hetkellä suureksi osaksi teknologialaitteiden parissa tehtävään kasvatukseen, vaikka sitä tiedottomasti toteutetaan varhaiskasvatuksessa arkitoiminoissa. Mediakasvatus on ollut hyvin erilaista eri

sukupolville. Voidaan esimerkiksi sanoa, että suurimmalle osalle, ketkä ovat siitä kasvatuvastuussa, niin heille internet on uusmediaa. Kun taas lapset, jotka ovat syntyneet internetin sekä erilaisten digitaalisten ympäristön ympärille, pystyvät ottamaan uudet laitteet ja muutokset helpommin vastaan. Heitä kutsutaan myös nimelle diginatiivi sukupolvi. (Jaakkola 2010: 45.) Tämä voi olla osa syy siihen, että mediakasvatuksen katsotaan tapahtuvan vain erilaisten teknologialaitteiden avulla. Mediakasvatus on sitä, mitä mediaa käytetään kasvatuksessa esimerkiksi kirjat, laulut, ympäristön havainnointi.

Varhaiskasvatuksen mediakasvatukseen kuuluu paljon erilaisia käsitteitä, joista eniten varhaiskasvatuksessa käytetään; media, mediakasvatus, mediakasvattaja ja medialukutaito. Media on väline, jolla voidaan viestittää ja vastaanottaa viestejä sekä niiden sisältöjä ja käytänteitä. Mediakasvatus on toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan yksilön median käyttöön ja mediataitoihin. Se on myös jatkuvaa oppimista ja kasvamista median parissa, jatkuen koko elämän ajan. Mediakasvattajalla tarkoitetaan henkilöä, joka toimii yhdessä lasten kanssa median parissa. Hän siis ohjaa, keskustelee, kuuntelee ja jakaa ajatuksia yhdessä lasten kanssa, luoden heille turvallisia kokemuksia median parissa. Medialukutaidolla tarkoitetaan kykyä ilmaista itseään, hankkia tietoa sekä eritellä ja tulkita myös kriittisesti erilaisia mediatekstejä. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 8.)

2.2 Mediakasvatuksen tavoitteet

Mediakasvatuksen tavoitteena on luoda medialukutaitoa. Mediakasvatus on tavoitteellista vuorovaikutusta, minkä osapuolina on kasvattaja, kasvatettava ja mediakulttuuri. Medialukutaitoinen ymmärtää ja osaa hyödyntää mediakulttuurillisia ilmiöitä, osaa lukea ja kirjoittaa mediaa. Medialukutaidolla tarkoitetaan lukemista mutta myös visuaalisten ja audiovisuaalisten tekstien lukutaitoa. Sitä voidaan tarkastella prosessina, jossa on tavoite. Sen osa-alueina nousevat toiminta, tekeminen, kokemus ja sosiaalinen käytäntö. Tarkoituksena on, että henkilö oppii ymmärtämään median viestin. Kun ihminen harjoittelee ja opettelee uutta asiaa, hän tarvitsee siihen monia eri aisteja, jotta voi muokata ja parantaa suoritustaan oikeanlaiseksi. (Kupiainen - Sintonen 2009: 31-33.) Medialukutaidossa kuitenkin keskitytään kysymyksen vastaamiseen, joten varhaiskasvatuksessa siihen vastataan lapsille pedagogisien menetelmien avulla heidän ikä- ja kehitystaso huomioiden (Mertala – Salomaa 2016: 158).

Mediakasvatuksen avulla edistetään ja vahvistetaan lasten valmiuksia ja taitoja mediakulttuurissa elämiseen. Tarkoituksena on tukea yksilön osallisuutta, oman mediasuhteen

tiedostamista, kriittistä medialukutaitoa ja hyvinvointia. Mediakasvatus muuttuu ja kehittyy koko ajan. (Mediakasvatusseura.) Se on tavoitteellista vuorovaikutusta, jossa pyritään kasvattamaan medialukutaitoa. Median avulla voidaan olla enemmän osallisia ja aktiivisia toimijoita, sekä yhteiskunnallisia jäseniä. (Mediataitokoulu 2015.) Mediakasvatusta tulee lähestyä varhaiskasvatuksen perustehtävän näkökulmasta eli kasvatuksesta käsin. Tässäkin kasvatuksessa on hyvä huomioida, ettei tee siitä erillistä ”oppiainetta”, vaan se on mielekäs kokonaisuus, jota voidaan hyödyntää ja toteuttaa arjen työn tasolla. (Mertala – Salomaa 2016: 158, 160.)

Mediakasvatusta tehtäessä on aloitettava siitä, että erotetaan fakta ja fiktio. Esimerkiksi mikä on mainos ja mikä sen tarkoitus on, mihin se pyrkii tai mikä on totta ja mikä keksittyä ohjelmissa. Näitä asioita käydään läpi, kun tutustutaan erilaisiin medianaviin ja tehdään erilaisia tehtäviä ja sisältöjä mediaan liittyen. Näitä asioita pääsääntöisesti ruvetaan harjoittelemaan varhaiskasvatuksen parissa. Kuten todettu mediakasvatus kehittyy ja kulkee koko ajan elämässä mukana. Joten koulumaailmassa ruvetaan enemmän keskittymään ja pureutumaan median sisältöön ja tuottamiseen enemmän, eli hypätään median sisälle syvemmin. Esimerkiksi opetellaan kyseenalaistamaan mediatodellisuus ja sen luomat stereotyyppiä, miten suojautua median asettamista nais- ja miesihanteista. Median tulkitseminen ja analyysitaidot kehittyvät koko loppuelämän ajan, niitäkin ruvetaan harjoittelemaan jo nuoruusaikana. Esimerkiksi harjoitellaan ja opiskellaan tiedonetsinnän ja – varastoinnin taitoja, perehdytään tietoturva-asioihin, sekä ymmärtämään ja laajentamaan median vaikutuksia kulttuurillisesti ja yhteiskunnallisesti. (Salokoski – Mustonen 2007: 29.) Voidaan siis todeta, että varhaiskasvatuksessa tapahtuva mediakasvatus on vain pintaraapaisu ja kosketus median parissa olemiseen. Kuitenkin on tärkeää aloittaa opettamaan ja käsittelemään mediaa lasten kanssa jo varhaisessa vaiheessa ja siihen liittyviä sisältöjä, koska ne ovat ja tulevat olemaan vielä entistä enemmän lasten arjessa ja kasvussa mukana.

2.3 Lapset median parissa

Media vaikuttaa ihmiseen aina suorasti tai epäsuorasti, sekä siihen kuinka ihminen havaitsee todellisuutta ja miten se vaikuttaa hänen toimintaansa. Suorassa vaikutuksessa asiat vaikuttavat suorasti yksilön käyttäytymiseen, asenteisiin tai tietoisuuteen. Epäsuorassa vaikutuksessa yksilön asenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttavat useiden eri muuttujien yhteisvaikutus. Median avulla voidaan myös vaikuttaa ihmisiin eritavoin, tahallisesti tai tahattomasti. Mediavaikuttaminen voi olla tahallista vaikuttamista, esimerkiksi

mainostaminen, poliittinen vaikuttaminen sekä tavoitteellista ohjaamista tiettyyn käyttäytymiseen. Tahatonta taas on esimerkiksi sosiaalinen vaikuttaminen eli idolit, muoti ja aikuisille suunnattu viihde. Kuitenkaan ei voida määrittellä, että miten media on vaikuttanut yksilöön, koska sitä on vaikea eristää muusta elinympäristöstä. Median vaikutukset korostuvat lapsen kasvuympäristössä mallien avulla, eli mallia on otettu median malleista. Median vaikutukset ovat yksilöllisiä ja saattavat mennä ohi. Tämänkin asia vaikuttaa jokaiseen yksilöllisesti, joten ei voida määrittellä tarkasti, miten mikäkin asia vaikuttaa ihmiseen. On aina otettava huomioon ihmisen yksilöllisyys, persoonallisuus, kasvatus sekä elinympäristö. Median vaikutuksia ei voi kuitenkaan vähätellä, koska se jättää automaattisesti yksilöön jonkin jäljen. (Salokoski – Mustonen 2007: 15-16.)

Lasten mediabarometrissä (2010) on tutkittu, että lasten mediankäyttö alkaa jo vauvana. Tämä tarkoittaa sitä, että 0-2-vuotiaiden mediankäyttö tapahtuu kuuntelemalla kirjoja, äänitteitä ja radiota. On myös poikkeuksia, että alle 1-vuotiaiden joukosta löytyy lapsia, jotka pelaavat digitaalisia pelejä sekä käyttävät internetiä ja kännykkää. Televisiota ja kuvataallenteita lapset rupeavat jo katselemaan vuoden ikäisestä lähtien. Alle 3-vuotiaiden mediankäyttö tapahtuu pääsääntöisesti vanhempien tai jonkun muun aikuisen valvonnassa. Alle 2-vuotiaat selailevat kirjoja päivittäin, ja pääsääntöisesti useimmille myös luettiin. Myös erilaisia äänitteitä tai radiota alle 2-vuotiaat kuuntelevat päivittäin. Televisiota tai kuvataallenteita seurataan perheissä vaihtelevasti. Kuitenkin monessa perheessä tutkimuksen mukaan seurattiin Pikku Kakkosta. Jo 3-4-vuotiaana lasten mediankäyttö monipuolistuu, pääsääntöisesti he käyttävät samoja medioita kuin alle 2-vuotiaat. Kuitenkin suurimpana erona 0-2-vuotiaiden ja 3-4-vuotiaiden mediakäyttäytymisessä on se, että 3-4-vuotiaat käyttävät mediaa sisarusten tai muiden lasten kanssa eivätkä aikuisten kanssa. Heidän mediamaku rupeaa myös muotoutumaan, ja internetin sekä digitaalisten pelien pelaaminen alkaa tulemaan kuvioihin. (Kotilainen 2011: 6, 40-41.)

Mediasta tehtyjen tutkimusten avulla ollaan huomattu, että ihminen ajattelee itse olevansa immuuni median vaikutuksille, mutta muihin ihmisiin media vaikuttaa. Tästä puhutaan kolmannen persoonan efektinä. Ihmisen on vaikea itsearviointin avulla huomata, kuinka media on vaikuttanut sekä muuttanut itseään vuosien aikana. Media siis vaikuttaa meihin tiedostamattomasti ja se ulottuu meidän ajatteluun sekä toimintaan. (Salokoski – Mustonen 2007: 17.)

3 Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa

3.1 Mediakasvatuksen ilmeneminen varhaiskasvatussuunnitelmassa

Mediakasvatusta voidaan toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelmassa monessa eri osa-alueessa ja monella eri tavalla. Mediakasvatus kuuluu varhaiskasvatussuunnitelmassa laaja-alaisen oppimisen alueeseen; minä ja meidän yhteisömmä. Varhaiskasvatuksessa mediakasvatus tukee lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti sekä kykyä ilmaista itseään yhtenä yhteisön jäsenenä. Varhaiskasvattajat tutustuvat lasten kanssa erilaisiin medioihin sekä kokeillaan median tuottamista turvallisessa ja leikinomaisessa ympäristössä. Mediasta nousseita teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa, esimerkiksi piirtäen, liikunnan avulla tai draaman keinoin. Varhaiskasvattajat ja lapset pohtivat yhdessä lasten elämään liittyviä mediasisältöjä ja niiden todenmukaisuutta. Tarkoituksena on ohjata lapsia käyttämään mediaa vastuullisesti, huomioiden oman ja toisten hyvinvoinnin sekä harjoittelemaan heille kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. (Opetushallitus 2018: 45-46.) On hyvä myös huomioida, että mediakasvatusta tapahtuu muidenkin kuin teknologian välineiden avulla. Mediakasvatusta tapahtuu varhaiskasvatuksessa, esimerkiksi laulujen ja kirjojen avulla sekä ympäristöä havainnoimalla.

Varhaiskasvatussuunnitelmasta löytyy myös teknologiakasvatus, tutkin ja toimin ympäristössäni -osiosta. Teknologiakasvatuksen tarkoituksena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lasten mielenkiintoa halutaan herätellä, havainnoimalla ympäristön teknologiaa ja keksimään omia mielenkiintoisia ratkaisuja. Teknologiakasvatuksen tarkoituksena on, että lapset kiinnostuisivat esittämään kysymyksiä, joihin etsittäisiin yhdessä vastauksia sekä tehtäisiin päätelmiä niistä. Tärkeintä on tarjota lapsille mahdollisuuksia, että he pääsevät toteuttamaan itseään sekä ideoitaan. Toteuttamiseen voidaan antaa erilaisia materiaaleja sekä teknologian välineitä, jolloin he pysyvät harjoittelemaan niiden käyttöä ja erilaisia toimintaohjelmia. Lapsille halutaan luoda ymmärrys, että teknologia on ihmisten toiminnan aikaansaamaa. Joten lapsia tulee kannustaa ideoimaan, kertomaan toteutuksestaan sekä kokemaan yhdessä oloa niin pettymysten ja ilon kautta. (Opetushallitus 2018: 47.)

Mediakasvatuksen toteuttaminen monipuolisesti varhaiskasvatuksessa, saattaa tuottaa varhaiskasvattajille paineita. Tämä voi johtua siitä, ettei ymmärretä miten mediakasvatusta voisi toteuttaa ilman laitteita tai miten toteuttaa eri oppimisen alueissa. Tähän hel-

potuksen toi Helsingin kaupungin hanke, jonka tuotoksena tuli materiaalia mediakasvatukseen ja sen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Eli vuonna 2015 Helsingin kaupungilla alkoi kehittämishanke, Oivalluksia eskarista!, joka laajentui vuonna 2017 varhaiskasvatuksen pariin. Sen lopputuloksena syntyi materiaali 100 oivallusta mediareppuun!. Hankkeen tuottama materiaali on kaikkien käytettävissä ja sen saa helposti internetistä. Hankkeen tavoitteena oli kehittää henkilöstön ja lasten kanssa tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäviä toimintatapoja ja oppimisen ympäristöjä sekä kehittää ja vahvistaa henkilöstön mediapedagogisia taitoja sekä kehittää lasten monilukutaitoa. 100 oivallusta mediareppuun! – materiaalissa on 100 kappaletta erilaisia ideoita mediakasvatukseen, joita pystyy myös muokkaamaan helposti oman ryhmän ikätason mukaisesti. Tehtäväideat on luotu niin, että lapset pääsevät liikkumaan, tutkimaan, leikkimään ja olemaan toiminnallisesti mukana. Materiaalissa on myös hyvin huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet, materiaali ja ideat on jaettu niiden mukaan. (100 oivallusta mediareppuun! 2017: 3.)

3.2 Varhaiskasvatuksen toiminta mediakasvatuksena

Suurimmassa osassa varhaiskasvatusta mediakasvatusta on tapahtunut arjessa huomaamatta, jolloin ne ovat vain olleet kasvatustekoja. Eli niistä on puuttunut kasvatuksen edellyttämät tietoisuus ja tavoitteellisuus. Kasvatuksellisella tavoitteellisuudella tarkoitetaan esimerkiksi millaisia valmiuksia, taitoja ja ominaisuuksia lasten toivotaan varhaiskasvatuksen avulla saavan, oppivan ja kehittävän. Asiaa voi hyvin käsitellä ja lähestyä ”miksi” -kysymysten avulla, esimerkiksi miksi varhaiskasvatus on tärkeää, miksi toteutamme juuri tällä tavalla. (Mertala – Salomaa 2016: 161.)

Varhaiskasvatuksessa on ollut vaikeuksia tunnistaa arkista mediakasvatusta, koska mediaa on ajateltu kulttuurisesti ja sosiaalisesti kapeaksi, välineisiin ja lopputuloksiin keskittyväksi. Media tulee varhaiskasvatukseen muullakin tavoin, kuin mediakasvatuksen myötä. Mediakulttuuria ja sen ilmiöitä näkee ja kokee varhaiskasvatuksessa niin puheissa, leikeissä, piirustuksissa kuin askarteluissa sekä lasten vaatteissa ja asusteissa. Varhaiskasvattajien on hyvä pohtia ja muistaa lasten näkökulma mediaan sekä teknologiaan. Aikuiset saattavat helposti ajatella, että lapset ajattelevat asioita vanhoina ja uusina, jolloin aikuisen oma elämänkokemus ja oletukset tulevat kasvatuksen esteeksi. Lapsille yhtä uutta on saksilla leikkaaminen ja kirjainten tunnistaminen sanomalehdestä kuin tiedonhaku internetistä tai kuvien ottaminen teknologianlaitteella. (Mertala – Salomaa 2016: 165-167.)

Varhaiskasvatuksessa on monenlaista toimintaa ja aktiviteettiä, joita voidaan katsella monesta eri näkökulmasta. Toiminnan kokonaisuuteen vaikuttaa lapsiryhmän ikä- ja kehitystaso, tavoite sekä mistä näkökulmasta toimintaa katsotaan. Jokaisessa toiminnassa, niin myös mediakasvatuksessa tulee huomioida lapsen luontainen tapa oppia toimien ja tutkien. Varhaiskasvatuksessa toiminnasta tekee mediakasvatusta se, että toiminnassa on mukana media ja kasvatusta. Media voi esiintyä välineen avulla tai sisällöllisesti. Kasvatusta on jokin menetelmä tai työtapo, jossa on huomioitu lasten ikätasoinen kehityspsykologia. (Henriksson – Pentikäinen 2006: 9.) Eli tarkoituksena on analysoida, tutkia ja miettiä asioiden vaikuttavuutta, esimerkiksi mitä kuvalla viestitään, mikä oli kirjassa luetun tarinan aihe, mitä jollakin tietyllä kappaleella pyritään viestittämään kuuntelijalle sekä myös havainnoida ympärillämme olevaa ympäristöä.

Varhaiskasvatuksessa opetellaan myös monilukutaitoa, jonka voisi rinnastaa mediakasvatukseen. Monilukutaidon tarkoituksena on ymmärtää moninaisuutta ja moniäänisyyttä. Sen tavoitteena on, että pystyy avoimesti kohtaamaan erilaisia ihmisiä ja kulttuureja sekä ymmärtämään erilaisia lähtökohtia. Kuten mediakasvatukseen myös monilukutaidon avulla, ihminen oppii arvioimaan ja kyseenalaistamaan erilaisia tietoja, väitteitä ja mielipiteitä. Monilukutaito on siis sitä, miten ja mitä ajattelet asioista. (Monilukutaito 2017.) Esimerkiksi jos näet oven karmissa Exit -merkin, mitä siitä tulee sinulle mieleen? Tai mitä mieleesi nousee, jos näet sateenkaaren? Asioilla voi siis olla monta erinäkökulmaa ja monta erilaista mielipidettä niitä kohtaan.

3.3 Näkökulmat ja orientaatiot varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa on tarkoitus kehittää varhaisia valmiuksia mediakulttuurissa elämiseen ja ymmärtämään omaa mediasuhdetta sekä edistää lapsen osallisuutta ja hyvinvointia. Tärkeää mediakasvatuksessa on huomioida lapsen ikä ja yksilöllinen kehitysvaihe. Mediakasvatusta pohjautuu elämykselliseen, kokemukselliseen ja leikkilliseen oppimiseen. Lapsen tulee saada toimia aktiivisesti yhteisössään ja luoda osallisuuden tunnetta. Lapset oppivat oppimalla, joten itse toimintaprosessi on tärkein, koska silloin lapset oppivat eniten. Ja sen lopputuloksena syntynyt tuotos tulee vasta toisena päätekijänä. Kuitenkin toiminnassa tehdyt tuotokset tulee laittaa näkyviin, jotta niistä voidaan keskustella myöhemmin sekä tutkia yhdessä. Mediakasvatusta voi tarkastella seuraavien näkökulmien kautta: taidekasvatuksellinen, teknologiakasvatuksellinen, yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen sekä suojeleva mediakasvatusta. Taidekasvatukselli-

sessä mediakasvatuksessa painottuu ilmaisullinen näkökulma, eli siinä keskitytään median sisältöön ja miten sitä itse tuotetaan. Teknologiasvatuksellisessa mediakasvatuksessa hyödynnetään tietotekniikkaa ja tekniikan välineitä, niin kasvatustyössä kuin opetuksen välineenä ja kohteena. Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisessä mediakasvatuksessa mietitään median taustoja ja rakenteita, sekä analysoidaan sisältöjä ja pohditaan sen vaikuttavuutta. Suojelullisessa mediakasvatuksessa pyritään suojaamaan lasta median haitallisilta vaikutuksilta. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 7, 10.)

Varhaiskasvatuksen mediakasvatus voidaan jakaa kuuteen eri orientaatioon, jotka ovat: matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatiot (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 22- 27). Jokaista orientaatiota voidaan myös toteuttaa 1-3-vuotiaiden lasten kanssa, jolloin ne voivat tapahtuvat osittain huomaamatta arjen toiminnoissa. Seuraavaksi kerron jokaisesta orientaatiosta mitä se sisältää ja millä tavoin sitä voi toteuttaa alle 3-vuotiaiden lasten kanssa.

3.3.1 Matemaattinen orientaatio

Matemaattisella orientaatiolla varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan, että lapselle annetaan valmiuksia päättelyyn, vertaamiseen ja laskemiseen. Pääsääntöisesti ne tapahtuvat varhaiskasvatuksen arjessa arkitilanteissa leikinomaisesti, lasta kiinnostavasti ja konkreettisesti, jonkun tutun esineen tai välineen avulla. Alle 3-vuotiaiden kanssa tätä voidaan toteuttaa esimerkiksi vertailemalla leluja vastakohtilla iso - pieni, erilaisten äänten avulla; matala – korkea tai lyhytkestoinen – pitkäkestoinen ääni sekä etsiä, nimeä ja luokitella yksinkertaisia ja helppoja asioita. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 22-23.) Tämän ikäisten lasten kanssa tulee toiminta pitää yksinkertaisena ja helppona, koska lapsi on vasta alkutekijöissään ja alkaa harjoittelemaan kyseisiä asioista. Kuitenkin jo puolivuotiaalla lapsella on kykyä nähdä ja havainnoida esineissä ja asioissa samanlaisuutta. Varsinkin tässä osa-alueessa tärkeimmässä asemassa on lapsen kognitiivinen kehitys. Lapsen oppimisessa olennaista on tottuminen sekä herkistyminen uusille asioille, joiden avulla hän rakentaa muistivarastoa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi herkistyy eli kiinnittää enemmän huomioita uuteen ärsykkeeseen, johon hän toistojen jälkeen tottuu, minkä ansiosta se jää lapsen mielikuviin. Esimerkkinä voitaisiin lapselle näyttää kahta eri lelua, toinen on lapselle tuttu ja toinen on uusi. Lapsi muistikuvien avulla osaa yhdistää tutun lelun, ja näin ollen hän voi kognitiivisten keinojen avulla keskittyä uuteen leluun. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 23-24.)

3.3.2 Luonnontieteellinen orientaatio

Luonnontieteellisessä orientaatioissa tutustaan ympäristöön sekä luonnon ilmiöihin, tutkien, kokeillen ja havainnoiden. Monessa eri mediassa esiintyy ihmisiä, luontoa ja rakennettua ympäristöä, jonka avulla voidaan herättää lapsen kiinnostusta ja mielenkiintoa tutkimaan ja ihmettelemään niin tuttuja kuin tuntemattomia ilmiöitä ja tapahtumia. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 23.) Tätä orientaatiota voi esimerkiksi toteuttaa tutustumalla eläimiin kirjojen tai teknologialaitteiden avulla, sekä myöhemmin tehdä taiteellinen työ. Tai tutustumalla luonnosta kuuluviin ääniin; lehtien havina, sateen ropina, tuulen ja lintujen äänet. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen luontosuhdetta ja toimimaan vastuullisesti ympäristössä sekä ohjata ja opettaa kestävään elämäntapaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen tavoitteena on kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä sekä ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta. Joka paikassa, niin luonnossa kuin rakennetussa ympäristössä on oppimisen kohteita sekä oppimisympäristöjä. (Opetushallitus 2018: 46.) Lapsen käsitykseen ja ymmärrykseen ympäristöstään vaikuttavat hänen yksilölliset taitonsa, tiedot ja kokemukset mutta myös se minkälaisessa ympäristössä ja ajassa vuorovaikutus ja tutustuminen tapahtuu. Jokainen lapsi kokee ja uskaltaa eri tavalla mennä ja tutustua ympäristöön sekä luontoon. Lapsen yksilöllisistä ominaisuuksista avainasemissa ovat sosiaalisuus, aktiivisuus ja varautuneisuus sekä myös taidot ja mahdolliset rajoitteet. Se minkälaisen käsityksen lapsi luo ympäristöstään, vaikuttaa siihen, minkälaisen vuorovaikutuksen hän on saanut. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 21.)

3.3.3 Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio

Historiallis-yhteiskunnallisessa orientaatioissa tarkoituksena on tutustua menneisyyteen ja nykyaikaan. Tarkoituksena on havainnoida ajankulua, tutkia asioita erilaisista näkökulmista sekä tutustua eri sukupolviin. Tässä orientaatioissa voidaan hyödyntää tämän ikäisen lasten kanssa kuvia ja kirjoja. Alle 3-vuotiaat eivät kuitenkaan ymmärrä pitkälle menneisyyteen, joten esimerkiksi heidän kanssaan voidaan tutkia eri vuodenaikaan liittyviä kuvia ja muistella mitä kuvassa tapahtuu, tai leikkiä ja laulaa vanhoja lastenlauluja ja -leikkejä. Nykyisyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi keskustelemalla lasten kanssa heitä ajankohtaisesti askarruttavista asioista tai tarkastella perheiden moninaisuutta. (ks. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 24; Opetushallitus 2018: 45.)

3.3.4 Esteettinen orientaatio

Esteettiseen orientaatioon kuuluu kirjallisuus, kädentaidot, kuvataide, musiikki, draama, liikunta ja tanssi. Tämä on mediakasvatuksen orientaatioista laajin ja monipuolinen, jota voi toteuttaa monella eri tavalla sekä yhdistellä sisältöalueita. Keskeisenä tavoitteena on, että lapsi saa kokea elämyksellisyyttä, luovuutta, moniaistillisuutta ja kokonaisvaltaisuutta. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 25.) Tätä voi toteuttaa esimerkiksi liikuntatuokion aikana laittamalla musiikkia kovemmalle, jolloin lapset liikkuvat nopeasti, ja hiljaisemmalle, jolloin lasten täytyy liikkua hitaasti. Toinen todella yksinkertainen ja arkipäiväinen toiminta on leikki. Lapsi leikkii mielikuvituksen avulla, jolloin aikuinen voi johdatella ja olla leikissä mukana, ollen vuorovaikutuksessa sekä selittäen tapahtumia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tämä osa-alue voidaan linkittää ilmaisun monet muodot -osioon. Varhaiskasvatuksessa on tarkoitus tukea lasten kehittymistä musiikillisessa, kuvallisessa sekä sanallisessa ja kehollisessa ilmaisussa. Lasten kanssa tutustaan eri taiteenlajeihin sekä kulttuuriperintöön. Ilmaisua voidaan yhdistellä eri ilmaisumuotojen avulla, jolloin siitä voi tulla kokonaisvaltaisempi kokemus lapselle. Myös yksittäinen ilmaisumuoto edistää lasten oppimista, sosiaalisia taitoja sekä myönteistä minäkuvaa. Lapselle tärkeää on, että hän saa luoda mielikuvia ja kuvitella, jolloin hän pääsee toteuttamaan itseään omalla tavallaan. Erilaisten ilmaisumuotojen avulla harjoitellaan ja kehitytään monilukutaidon kanssa. (Opetushallitus 2018: 42-43.)

3.3.5 Eettinen orientaatio

Eettisessä orientaatioissa opetellaan harjoittelemaan ja ymmärtämään lapsen kanssa asettumista toisen asemaan. Lapsen kanssa pohditaan oikeaa – väärää, hyvää -pahaa, totuutta – valhetta, sekä arvo- ja normimaailman kysymyksiä. Tämä orientaatio on mediakasvatuksen kannalta keskeisin, koska median avulla voidaan lapsen kanssa keskustella ja pohtia edellä mainittuja asioita. Alle 3-vuotiaiden kanssa voidaan keskustella, esimerkiksi onko möröt oikeita, onko supersankareita tai saako kaveri lyödä. Tai lukemalla kirja eettisiin kysymyksiin liittyen, esimerkiksi minkälainen on hyvä kaveri. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 26.) Tässä osa-alueessa harjoitellaan niin vuorovaikutustaitoja, kielen ymmärtämistä sekä lasten lähiympäristön moninaisuutta (Opetushallitus 2018: 40-41, 44). Lasten kanssa keskusteltaessa on muistettava puhua lapsille heidän ikä- ja kehitystason mukaisesti.

3.3.6 Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tarkoituksena on tutustuttaa lapsi omaan uskontoon tai katsomukseen sekä pohditaan, ihmetellään, kysellään ja koetaan niihin liittyviä asioita ja ilmiöitä. Lapsen kanssa voidaan tutustua oman uskonnon, kulttuurin, tapoihin ja käytäntöihin erilaisten mediasisältöjen avulla. Tässä voidaan myös hyödyntää eri vuodenaikana tapahtuvien juhlien ja pyhien tuntemusta. Tätä orientaatiota voidaan toteuttaa viettämällä vuoden kulkuun liittyviä juhlia sekä tutustua niihin myös etukäteen kirjojen ja laulujen avulla. Myös viettämällä lapsen omia syntymäpäiväjuhlia sekä palata niihin muistojen ja kuvien avulla. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008: 27.) Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation kanssa on hyvä muistaa, mitä lasten vanhempien kanssa on sovittu. Jokaisen lapsen perheen tausta, katsomukset ja arvot pitää kuulla ja kunnioittaa. Esimerkkinä saako lapsi osallistua kirkollisiin tilaisuuksiin tai saako lapsi syödä liharuokia. (Opetushallitus 2018: 45.)

4 Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa

4.1 Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka

Varhaiskasvatus perustuu pedagogiikkaan, joilla tarkoitetaan kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Pedagogiikka on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jolla toteutetaan lasten hyvinvointia ja oppimista. Pedagogiikka on erilaista eri-ikäisten lasten kanssa ja erilaisissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksessa opetellaan ja harjoitellaan luomaan lapsille laaja-alaista osaamista. Laaja-alainen osaaminen koostuu tietojen, taitojen, asenteiden, arvojen ja tahdon kokonaisuudesta. Tarkoituksena on, että lapset osaavat käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Varhaiskasvatuksessa annetaan osaamiselle vain alkukipinä, koska osaaminen jatkuu koko elämän ajan. Varhaiskasvatuksessa halutaan edistää lapsen kasvua yksilönä ja yhteisönä jäsenenä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa laaja-alaista osaaminen on kuvattu viiteen eri osa-alueeseen; ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen sekä vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen, ja osallistuminen ja vaikuttaminen. Näitä laaja-alaisen osaamisen osa-alueita harjoitellaan pedagogisien oppimisalueiden parissa. Varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueet ovat: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni, sekä kasva, liikun ja kehityn. (Opetushallitus 2018: 23-24, 40.)

Lapsen oppimista tapahtuu koko ajan, kun lapsi on aktiivisesti mukana toiminnassa ja saa omakohtaisia kokemuksia ja elämyksiä. Oppiessa lapsen toimintajärjestelmä laajentuu, jolloin siihen tulee uusia ulottuvuuksia, ja kehitystä voidaan kuvata yksilöllisenä polkuna. Oppimisen kannalta tärkeimpiä tiedonkäsittelytapahtumia ovat tarkkaavaisuus, havaitseminen, ajattelu, muistin toiminta, vireys, aistitoiminnat sekä tiedonkäsittelytoimintojen suuntaaminen ja säätely. Pieni lapsi oppii parhaiten mallista sekä, kun hän on itse motivoitunut oppimaan. Kaiken ikäisten lasten oppimiseen vaikuttavat aikuisen toiminta sekä lapsen elämäntilanne, jotka voivat joko heikentää tai parantaa lapsen motivaatiota oppimiseen. Oppimisen kannalta täytyy myös huomioida lapsen ikä, herkkyykskaudet sekä oppimisen valmiudet. Oppiminen on aina iso ja laaja prosessi, jonka keskeisessä roolissa on muistitoiminnot. (Koivunen – Lehtinen 2015: 147-148.) Lapset, jotka pääsääntöisesti lähtevät innolla kokeilemaan ja oppimaan uutta, suoriutuvat myös hyvin kognitiivisista tehtävistä. Tämä johtuu siitä, että lapsi on ollut innokkaasti mukana oppimassa uutta ja näin ollen hän on pystynyt kielellisesti ilmaisemaan tehtävien yhteyksiä. Lapsi, jolla on hyvät tiedonkäsittelytaidot, hän osaa esimerkiksi tunnistaa, vertailla ja luokitella havaintoja sekä muodostaa sisäisiä mielikuvia ja palauttaa ne muistiinsa. Alle 3-vuotiaiden kanssa tätä voi havainnoida esimerkiksi, miten lapsi leikkii astioilla; minkälaisen käsityksen lapsi on muodostanut esineiden käyttötarkoituksista sekä miten hän pystyy palauttamaan mielikuvat muistiinsa. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 25.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä on sitä, että harjoitellaan olemaan vanhemmista erosta, ja ymmärretään, että he eivät katoa minnekään. Tarkoituksena on luoda lapsille uusia kiintymyssuhteita sekä kehittää heidän perusluottamustaan, rakentaa lapsen minuutta ja persoonaa itsenäistymisen kautta sekä harjoitellaan itsekeskeisyydestä kohti empatian antoon. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 16.)

4.2 Pedagogiikka mediakasvatuksessa

Alle 3-vuotiaille sadut ja tarinat antavat samaistumiskohteita, joita voidaan käsitellä ja hyödyntää mediakasvatuksessa. Esimerkiksi lapsi samaistuu sadun hahmomaan voimakkaasti ja myötäelää hänen tunteitaan tai jos hahmo on surullinen ja itkuinen, voi lapsikin alkaa itkemään. Näiden avulla lapsi oppii tunnistamaan ja hallitsemaan tunteita, mutta tärkeää on myös, että aikuinen sanoittaa lapsen kanssa erilaisissa tilanteissa erilaisia tunteita. Alle 3-vuotiaiden mediakasvatuksen ei tule sisältää liian pelottavia tai voi-

makkaita ääniä, koska lapsi mielikuvituksissaan saattaa luoda ajatuksen liian pelottavaksi. Joten mediakasvatuksen kannalta on erityisen tärkeää miettiä ja huomioida lasten persoonallisuudet ja kehityksen taso. 1-3-vuotiaat lapset oppivat paljon mallioppimisen kautta, jolloin myös median hahmoja voidaan hyödyntää toiminnassa. Mediasta tuttu hahmo voi esimerkiksi opettaa lapsille tunteita, liikkumista, tai asioiden nimeämistä. Lapsen kanssa harjoitellaan yhdessä faktan ja fiktion erottamista, aikuisen tuella. Lapsen jo itse puhuessa, voidaan keskustella fiktioista ikätasoisesti, esimerkiksi onko kummituksia olemassa. Lapsen keskittymiskyky ei välttämättä ole vielä kauhean pitkäjänteinen, joten pedagogisesti täytyy muistaa, ettei lasta istuta pitkiä aikoja. Myös pitkät sadut ja tarinat juonen muutoksinaan ei välttämättä mene lapselle perille kokonaisuutena, vaan hän saattaa muistaa erillisiä tapahtumia ja tilanteita niistä. Alle 3-vuotialle lapsille mielenkiintoista ja kehittävää ovat laulut, lorut ja musiikki, koska niiden avulla lapsi oppii kielellisiä taitoja sekä ilmaisun erilaisia muotoja. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 16-17.)

Lapsi oppii aina toiminnan kautta, jolloin hän voi toimia itselleen parhaimmalla tavalla sekä saa käsitystä omasta ajattelustaan ja tunteistaan. Mediakasvatus voi tapahtua tutkimisen, liikkumisen, taiteellisen kokemisen ja leikin avulla. Tärkeintä tässäkin kasvatuksessa on, että lapsi saa kokea, että hänellä on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa sekä luoda käsitystä itsestään ja edistää hänen hyvinvointiaan. Lapselle on tärkeää, että hän voi aikuisen kanssa keskustella ja jakaa ajatuksiaan median sisällöstä ja käytöstä, sekä lapsi saa aikuisen apua ymmärtämään ja hahmottamaan näkemäänsä ja kuulemaansa. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 10, 22.) Varhaiskasvattajien tulee tiedostaa se, että he ottavat joka päiväisessä toiminnassaan sekä suunnitelmissaan huomioon lasten kehityksen, oppimisen ja kasvun tukemisen pedagogisin menetelmin. Joten mediakasvatukseen varhaiskasvattajilla on näin ollen jo valtaosa siihen tarvittavista valmiuksista. (Mertala – Salomaa 2016: 155, 157.) Ainostaan varhaiskasvattajan tulee näin ollen selkeyttää itselleen sekä ymmärtämään se, että mikä tekee asioista mediakasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa on käytössä erilaisia teknologian laitteita. Niitä hyödyntäessä toiminnassa, on tärkeää muistaa kasvatuksellinen näkökulma. Ei anneta lasten esimerkiksi pelata vain sen takia, jotta lapsi rauhoittuisi. Teknologian laitteet tarjoavat mahdollisuuden rikastuttaa pedagogista toimintaa sekä ne ovat luonteva osa nykyarkea. Kuitenkin varhaiskasvatuksessa laitteiden käytössä huomio täytyy olla kasvatuksellisen tavoitteen toteutumisessa. Ei voida ajatella, että mediakasvatusta on vain se, että lapsi pelaa oppimispeliä. Kasvatuksellisesta näkökulmasta pitää olla huomioituna lapsen kehityksen tukeminen sekä lapsen kanssa yhdessä pelien, pelaamisen ja pelikulttuurien tutkiminen,

jolloin siitä tulee mediakasvatusta. (Mertala – Salomaa 2016: 167.) Eli aina täytyy ajatella, mikä on toiminnan tavoite, mitä halutaan vahvistaa ja harjoitella sekä miksi se sopii juuri tietylle lapselle tai lapsiryhmälle (ikä- ja kehitystaso). Erilaisilla laiteilla pystyy tekemään monenlaisia asioita, esimerkiksi tabletilla otetulla kuvalla, voidaan lasten kanssa harjoitella kuvan muokkaamistaitoja. Kuinka kuvan saa esimerkiksi muokattua toisenlaiseen ympäristöön tai muokkaamaan kuvaa muulla tavoin, jolloin harjoituksessa tulee konkreettisesti esille faktan ja fiktion ero. Varhaiskasvatuksen teknologian laitteisiin valitut pelit ja ohjelmat on huomioitu pedagogisesta näkökulmasta ja niiden tarkoitus on tukea lasten kehitystä. Kuitenkin on tärkeää, että varhaiskasvattaja ymmärtää itse ensiksi pelin tai ohjelman kasvatuksellisen tavoitteen, ennen kuin antaa lapsen sitä itse pelata.

5 1-3-vuotiaan lapsen kehityksen huomioiminen mediakasvatuksessa

Media lisääntyy koko ajan enemmän lasten arjessa. Mediasta ja medialaitteiden käytöstä on ruvettu puhumaan entistä enemmän. Yhteiskunnassa mietitään koko ajan enemmän mitä hyötyjä ja haittaa mediasta on lasten kasvulle ja kehitykselle. Se miten lapsi kykenee ymmärtämään ja tulkitsemaan mediaa, vaikuttaa siihen hänen kognitiiviset taidot. Kognitiivisien aistien ja toimintojen avulla lapsi alkaa jo vauvasta lähtien ymmärtämään ja hahmottamaan ympäristöään. Kognitiiviseen kehitykseen kuuluu havainnot, kieli, muisti, syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen sekä ongelmaratkaisutilanteissa toiminen. Sensomotorisessa vaiheessa (0-2vuotta) lapsi hankkii ymmärrystä havainnoimalla ja tutustumalla ympäristönsä esineisiin ja aktiivisesti liikkumalla. Lapsen leikkiessä, hän harjoittelee uusia taitoja erilaisten toimintojen avulla. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 19-20.)

5.1 1-3-vuotiaan mediaymmärrys

Lapsen mediaymmärrykseen vaikuttaa siis hänen kognitiiviset taidot, eli kuinka hän pystyy havaintoja ja tietoja käsittelemään sekä hänen sosiaaliset taidot. Kuitenkin jo noin kaksivuotiaana lapsi rupeaa tekemään oletuksia sekä erotuksia median ja todellisen maailman suhteen. Alle 2-vuotiaalle kuvamedia on muotojen, hahmojen ja äänien virtaa, eli hän ei hahmota asian juonta. Videoiden avulla voidaan havainnollistaa lapsille, etteivät ohjelmat olet todellisia, koska niitä voidaan katsoa aina uudelleen ja siinä tapahtuu samalla tavalla. (Salokoski – Mustonen 2007: 20-21.)

Lapsen mediaymmärrystä miettiessä on tärkeää huomioida lapsi yksilöllisesti. Alle 3-vuotiaat lapset kehittyvät eritahtiin ja eritavoin. Kehityksen vaikuttaa paljon lapsen kasvuympäristö, aikuisten ja toisten lasten sosiaalinen tuki, lapsen persoonallisuus, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset kypsymisen erot. Joillekin lapsille jokin tv-ohjelma tai kohtaus voi olla pelottava, kun taas toinen saman ikäinen lapsi saattaa pystyä katsomaan sen ilman pelon tunnetta. 1-3-vuotiaille lapsille on tärkeää, että aikuinen sanoittaa lapselle asioita ja tunteita sekä tulkitsee niitä lapselle. Voidaan sanoa, että tunne-elämän taidot ja kyvyt ovat keskeisiä tekijöitä mediamaailmassa. Median avulla voidaan opettaa lapselle erilaisia tunteita sekä niiden ymmärtämistä ja huomioimista. Kuitenkin ensisijaisen tärkeää on, että tunteita nimetään sekä niistä keskustellaan arkipäiväsissä tilanteissa lasten kanssa. (Salokoski – Mustonen 2007: 18.) Varhaiskasvattajan on mediakasvatuksessakin hyvä muistaa se, että lapset tutkivat maailmaan ennakkoluulottomasti kokeilemalla, joka voi olla selitys siihen miksi lapset osaavat käyttää nykytekniikkaa niin helposti (Mertala – Salomaa 2016: 170). Heillä ei ole ennakkoluuloja, vaan he kokeilun ja testailun avulla oppivat ja saavat tietoa miten kyseinen laite toimii. Tämä siis vinkkinä siihen, ettei uusia teknologian laitteita tule varhaiskasvattajan pelätä eikä myöskään mediakasvatuksen toteuttamista. Aikuisen tulee ottaa lapselta samanlainen ennakkoluulottomuus laitteiden tutustumiseen, testaamiseen ja ominaisuuksiin hallitsemiseen.

Yhteenvetona voidaan siis todeta, että tämän ikäisten lasten mediataidot ovat hatarat; he eivät ymmärrä täysin median ja maailman eroa, kuvamedia on mielenkiintoisin vaihtoehto sekä yksinkertaiset tarinat. On myös hyvä huomioida, että tällä ikäkaudella on erilaisia pelkoaiheita, jotka tulee muistaa median parissa. Niitä voi olla esimerkiksi kovat äänet, pimeä ja vieraat hahmot. Tärkeintä 1-3-vuotiaille on tarjota mahdollisuuksia itseilmaisulle (piirtäminen, laulaminen) ja leikille, lukemiselle ja tutustumiselle kirjoihin ja lauluihin sekä tutustua turvallisessa ja tutussa ympäristössä tunteille sekä erilaisille elämyksille ja toiminnalle. (Salokoski – Mustonen 2007: 25-26.)

5.2 Valokuvaus ja kuva -tuokio

Kun ajatellaan kuvia mediakasvatuksen näkökulmasta, voidaan todeta, että erilaisia kuvia on tullut entistä enemmän yhteiskuntaamme, on esimerkiksi uutiskuvia, taidekuvia, valokuvia, kuvituskuvia ja opaskuvia. Kuvan takana on aina jokin viesti, jonka kuvan katsoja tulkitsee omalla tavallaan. Tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi katsojan ikä, kokemus, tiedot ja tunteet. Kuvalukutaidon avulla lisätään tietoisuutta kuvan eri ulottuvuuksista ja miten kuvalla vaikutetaan. Toisaalta kuvia voidaan käyttää myös erilaisiin tarkoituksiin,

esimerkiksi yhdistää asia ja nimi tai tuetaan lapsen omatoimisuuden kehittymistä. Kuva voi myös olla liikkuvaa, jolloin sen katsominen tapahtuu, jonkun laitteen avulla. Liikkuvat kuvat vaikuttavat voimakkaammin lapsiin, jolloin on hyvä, että aikuinen olisi lapsen kanssa katsomassa sitä. Tällöin lapsen kanssa voidaan yhdessä mahdollisuuksien mukaan keskustella ja sanoittaa liikkuvan kuvan juonta sekä aikuinen pystyy heti reagoimaan lapsen olotilaan. Esimerkiksi liian pelottava kohtaaminen, voi palautua tai tulla lapsen uniin, jolloin hän näkee siitä painajaista. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 40, 55, 58.)

Alle 3-vuotiaidenkin kanssa voidaan keskittyä kuviin liittyviin kysymyksiin, jotka ovat mitä, miten ja miksi. Otetaan tuokioideaksi esimerkiksi kuva puusta. Aluksi pohditaan yhdessä mitä kuvassa näkyy. Tämän jälkeen voidaan pohtia, miten ja milloin kuva on otettu. Kuva on otettu eiliseltä retkeltämme, jolloin kävimme katsomassa ryhmäpuutamme. Kuva otettiin päiväkodin puhelimella ja kuvan otti lapsi. Aikuinen tulosti kuvan, jotta voimme yhdessä tutkia ja keskustella siitä. Lasten kanssa voidaan keskustella, esimerkiksi näkykö kuvassa puun lisäksi jotakin muuta. Viimeinen kysymys oli miksi. Miksi kuva on otettu ja mitä se kuvastaa. Kuva on otettu muistoksi retkestä, mutta myös jotta voimme yhdessä seurata kuvan avulla, miten puu muuttuu vuodenaikojen mukaan. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2010: 43.) Tässä tuokiossa toteutuu luonnontieteellinen sekä historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio. Eri kuvat auttavat lasta jäsentämään ja ymmärtämään ajan- kulun muutoksia sekä näkemään konkreettisesti mitä puulle tapahtuu esimerkiksi keväisin tai talvisin.

Tässä tuokiossa kasvatuksellisessa näkökulmassa ovat kognitiiviset taidot sekä myös motoriikka, kun harjoitellaan medialaitteella kuvaamista. Kognitiivinen kehitys koostuu kielestä, havaitsemisesta, ajattelusta, muistista sekä oppimisesta (Karling -Ojanen ym. 2009: 134). Puheen avulla lapsi saa uuden kommunikaatio välineen sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin, ajatusten ja tunteiden viestimiseen sekä oppimaan uusia asioita ja ratkaisemaan ongelmatilanteita. Kieli itsessään on iso kokonaisuus, johon liittyy erilaisia rakennetasoja. Rakennetasoja ovat puheäänteet, sanat ja niiden taivutus sekä sanojen laajemmat kokonaisuudet ja lauseet. (Nurmi – Ahonen 2010: 35.) Lapsi pääsee tämän tuokion avulla ilmaisemaan omia ajatuksiaan sekä havaitsemiaan asioita. Jo lähemmäs 3-vuotias lapsi saattaa myös muistaa miten eri vuodenaajat muuttavat puun rakennetta, mutta lapsi ei pakolla osaa jäsentää vuodenaikojen kulkua oikein. Lapsen kielellistä kehitystä tuetaan, kun lapselle sanoitetaan asioita ja tapahtumia. Lapsen sanavarasto

myös laajenee, kun hän oppii uusia käsitteitä, joita kuvat tukevat ja, joihin lapsi voi palata tuokion jälkeenkin.

Lapsen oppimista tapahtuu koko ajan, kun lapsi on aktiivisesti mukana toiminnassa ja saa omakohtaisia kokemuksia ja elämyksiä. Oppiessa lapsen toimintajärjestelmä laajentuu, jolloin siihen tulee uusia ulottuvuuksia, ja kehitystä voidaan kuvata yksilöllisenä polkuna. Oppimisen kannalta tärkeimpiä tiedonkäsittelytapauksia ovat tarkkaavaisuus, havaitseminen, ajattelu, muistin toiminta, vireys, aistitoiminnat sekä tiedonkäsittelytoimintojen suuntaaminen ja säätely. Pieni lapsi oppii parhaiten mallista sekä, kun hän on itse motivoitunut oppimaan. Kaiken ikäisten lasten oppimiseen vaikuttavat aikuisen toiminta sekä lapsen elämäntilanne, jotka voivat joko heikentää tai parantaa lapsen motivaatiota oppimiseen. Oppimisen kannalta täytyy myös huomioida lapsen ikä, herkkyysskaudet sekä oppimisen valmiudet. Oppiminen on aina iso ja laaja prosessi, jonka keskeisessä roolissa on muistitoiminnot. (Koivunen – Lehtinen 2015: 147-148.) Kun koko ryhmä on innolla mukana valokuvaus ja kuva -teemassa, saa lapsi henkilökohtaisesti siitä innostusta oppia uutta sekä muistamaan ja jäsentämään oppimaansa myöhempää tarkoitusta varten. Muisti syntyy oppimisen tuloksena, jolloin ne yhdessä muodostavat monimuotoisia toimintoja. Muisti ja oppiminen ovat aina mukana niin sosiaalisissa kuin älyllisissä toiminnoissa. Erilaisista kokemuksista muodostetaan sisäinen mielikuva, jossa yhdistyy eri kokemusten piirteitä. Lapsen muistiin vaikuttaa se, miten hän on kognitiivisesti kehittynyt omaksumaan ja mieltämään asioita. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 49.)

5.3 Kotileikki -tuokio

Leikin avulla lapsi oppii ja kehittyy sekä voi hyvin. Leikki on lapselle luontainen tapa, jolloin jokaisen leikin tarkoitus on leikki itse. Leikeissä lapset käyttävät ympäristöstään kuulemaansa, näkemäänsä ja kokemaansa, jotka voivat myös olla todellisuutta, fantasiaa ja fiktiota. Leikeissä lapset oppivat heille itselleen merkitykselliset asiat, kääntäen ne leikin kielelle. Leikin avulla lapset myös yhdistävät liikkumisen, tunteet, ajattelun sekä sosiaaliset suhteet. Esimeriksi roolileikeissä lapset samaistuvat esitettävään hahmoon, jolloin lapsi voi ilmaista omia tunteitaan, kokemuksiaan ja sosiaalisia suhteitaan. Lapselle tulee antaa tilaa, aikaa ja välineitä leikille, eli aikuisen täytyy huolehtia, että lapsi pääsee toteuttamaan itseään leikin avulla. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2010:12.) Mediakasvatuksen näkökulmasta leikki muuttuu media painotteiseksi, kun leikissä esimerkiksi esiintyy satuihin, elokuvaan tai televisio-ohjelmiin perustuvia hahmoja, paikkoja tai niissä

käsiteltyjä teemoja. Tai leikissä on mukana erilaisia mediavälineitä, esimerkiksi puhelin, kamera, tai lapsen itse keksimä toisesta lelusta tehty mediaväline.

Leikitte lasten kanssa kotileikkiä, jossa lasten on mahdollista tutustua teknologian laitteisiin, esimerkiksi vanhoihin puhelimiin tai kameroihin. Tai jos leikissä esiintyy, jokin lasten mediamaailmasta tuttu hahmo, jolloin aikuinen voi seurata ja esimerkiksi kysellä lapselta mitä kyseinen hahmo tekee. Tällä tavoin aikuinen voi leikin lomassa suojellisesti havainnoida sekä keskustella lapsen ikätasoisesti, mitä kyseisellä laitteella tehdään tai hahmosta tietoja. Leikin avulla aikuinen voi havainnoida kokonaisvaltaisesti lapsen motorisia, tiedollisia ja sosiaalisia taitoja (Koivunen – Lehtinen 2015: 163).

Alle 3-vuotiaiden leikki on pääsääntöisesti vielä rinnakkaisleikkiä, eli lapset saattavat leikkiä samaa leikkiä mutta omien ajatusten ja mielikuvien kanssa. Heillä ei siis ole yhteistä ”juonta” miten leikki etenee. Kuitenkin he ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa, ja he opettelevat samalla toisten kuuntelemista, huomioimista sekä yhdessä toimimista. Tässä tuokiassa toteutuu eettinen orientaatio sekä mahdollisesti mediakasvatuksen suojellinen näkökulma. Kotileikin lomassa voidaan myös vertailla ja laskea asioita, esimerkiksi erilaisia ruokia; monta tomaattia on tai onko tomaatti haarukkaa isompi. Näin ollen lapset saavat myös matemaattista harjoitusta leikin yhteydessä, eli matemaattinen orientaatio toteutuisi huomaamattomasti leikinomaisesti.

Lapsen minä kuva muokkautuu ja kehittyy elämän eri vaiheissa ja erilaisissa vuorovaikutussuhteissa. Lapsen hyvinvoinnille on vaarallista, jos hän ei saa näyttää tai ilmaista tunteitaan koskaan. Leikin avulla lapsi pystyy harjoittelemaan tunteiden näyttämistä ja kokemista leikissä olevan roolin avustuksella. Jos lapsi ei tunnista tai osaa nimetä kokemiaan tunteitaan, voi hänelle pahimmillaan syntyä tunnelukko. Aikuisen on tärkeä tukea lapsen tunne-elämän kehitystä ja opetella yhdessä lapsen kanssa nimeämään ja tunnistamaan hänen tunteitaan. (Koivunen – Lehtinen 2015: 143-144.)

Alle 3-vuotiaat harjoittelevat yhdessä toimimista ja asioiden jakamista. Joten kyseisen kotileikkituokion aikana, lapset joutuvat harjoittelemaan omaa vuoroaan, lelujen jakamista sekä toisten lasten huomioon ottamista myös tunteiden kautta. Empatiakyky kehittyy vain vuorovaikutuksissa toisten ihmisten kanssa, mutta jokainen ihminen kokee tunteet yksilöllisesti ja eri tavoin. Vuorovaikutuksessa on aina hyvä muistaa sen perusominaisuudet; kesto, tunnesävy ja voimakkuus. (Koivunen – Lehtinen 2015: 143-144.) Leikin avulla ja siinä olevan vuorovaikutussuhteiden avulla lapsi kehittää puhe- ja kielitaitojaan,

lapsen kehitystason mukaisesti. Lapsi oppii parhaiten jäljittelyllä, joten leikistä tulevat puheen äänteet auttavat lasta kielen kehityksessä. (Dunderfelt 2011: 68.)

Lapsi ajattelee minäkeskeisesti, että hän on kaiken keskipiste. Lapsen ajattelu kehittyy, kun hän saa ensin omistaa ja sen jälkeen hän pystyy jakamaan. Samalla tavalla jokainen lapsi on aluksi itsekäs, ennen kuin kykenee olemaan epäitsekäs. Tämä vaihe on selvästi näkyvillä alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä, jossa asioiden jakamista harjoitellaan päivittäin monessa erilaisessa tilanteessa. Lapsen kuuluu saada kokea nämä itsekkäät vaiheet, jotta hän kykenee myöhemmin olemaan epäitsekäs. Tähän auttaa se, että lapsen kanssa puhutaan pienestä pitäen toisten huomioon ottamisesta, antamisesta ja jakamisesta. Lapselle syntyy helposti myös väärinkäsityksiä, koska hän ajattelee asiat kirjaimellisesti ja niin kuin ne sanotaan. Lapsen on vaikea hahmottaa abstrakteja käsitteitä, joita ei voida tutkia tai koskettaa, jolloin hän saattaa korvata sanan tutulla sanalla. Lapsen ajattelu on monen asian sekoitusta. Siihen kuuluu tunnetta, mielikuvitusta, järkeä ja vaitoa. Lapsi ei kykene vielä ajattelujaan lokeroimaan, joten esimerkiksi jokin mielikuvituksellinen asia voi olla hänestä totta. Lapsen ajattelu on monipuolista ja kehittyvää, jota voitaisiin lokeroida erilaisiin aiheisiin (esimerkiksi elämällä oivaltaminen ja kokonaisuuksien hahmottaminen). Eniten lasten ajattelusta nousee esiin mielikuvitus, joka on luotu yhdessä kokemusten, elämyksien ja tietojen avulla. Näiden avulla lapsi luo uusi käsitteitä ja ratkaisuja, ja todellisuuden ja mielikuvituksen raja voi joskus olla horjuva. Lapsi ajattelee esimerkiksi, että hänen näkemänsä uni tai pelkonsa voi toteutua. (Jarasto – Sinervo 1997: 83-99.) Leikkituokioin aikana lapset pääsevät toteuttamaan ja kokemaan mielikuvitustaan sekä hakemaan ymmärrystä voisiko jokin mielikuvituksellinen asia tapahtua oikeasti. Mielikuvituksen avulla lapset oppivat myös ymmärtämään toisten lasten kohtaamista ja tunteita, koska he pääsevät leikissä olevan roolin avulla kokeilemaan miltä kaverista jokin tietty tuntuu tai miten kaveri siihen reagoi.

5.4 Musiikkituokio

Äänet ympäröivät meitä koko ajan ja on jokapäiväinen elementti, kuitenkin harva ihminen on tottunut keskittymään ja pohtimaan kuulemaansa. Eli mediakasvatus toteutuu, kun keskitytään ja pohditaan mitä kuulemme sekä mitä se herättää mielessämme. Äänimaisema on äänen ymmärtämistä sekä sen tuottamista ja siihen liittyviä asioita. Kun ihminen on äänimaiseman keskellä, hän sekä tulkitsee että tuottaa ääntä. Äänimaisemia ovat esimerkiksi musiikki ja luonnon äänet. Perusääniksi sanomme niitä ääniä, joihin emme

kiinnitä ympäristössämme huomiota eikä niitä kuulla tietoisesti. Niitä ovat esimerkiksi liikenteen humina, meren kohina tai lintujen laulu. Äänisignaalilla taas tarkoitetaan ääntä, jolla on jokin viesti ja tarkoitus, esimerkiksi herätyskello tai mikrosta kuuluva bling-ääni. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 61.)

Alle 3-vuotiaiden kanssa äänimaailmaa voidaan toteuttaa esimerkiksi soittamalla erilaisilla soittimilla sekä laulamalla, että kuuntelemalla musiikkia, jonkin laitteen avulla tai aikuisen laulamana. Ulkona voidaan keskittyä kuuntelemaan, minkälaisia ääni kuulemme ympäriltämme ja mistä ne tulevat. Esimerkkituokiona voidaan ottaa erilaisilla soittimilla soittaminen. Tällöin lasten kanssa keskitytään kuuntelemaan, minkälaisia ääniä mistäkin soittimista tulee. Jos tämä on ensimmäinen kerta, kun lapset pääsevät soittamaan soittimia, kannattaa soittimia olla vain muutama, jotta lapset pystyvät paremmin keskittymään ja havainnoimaan soittimien ääniä. Soittimien soittamiseen voidaan yhdistää lapsille jokin tuttu laulu, jolloin he pääsevät entistä enemmän toteuttamaan itseään sekä kuulemaan erilaisen äänimaiseman. Tässä tuokiossa toteutuu taidekasvatuksellinen näkökulma sekä esteettinen orientaatio, kun lapset pääsevät toteuttamaan itseään vapaasti ja kokonaisvaltaisesti.

Kasvatuksellisesta näkökulmasta tämä tuokio tukee alle 3-vuotiaiden lasten kehityksessä heidän aistitoimintaa, itsensä toteuttamista sekä motoriikallisia taitoja. Aistitoiminat jaetaan kaukoaisteluihin; näkö, kuulo ja haju, lähiaisteluihin; tunto ja maku, sekä kehoasteihin; asento, liike ja tasapaino. Jo aivan pienestä pitäen lapselle on kehittynyt tunto-, maku- ja hajuaisti. Muut aistit kehittyvät lapsen kehityksen mukana yksitellen. Kuuloaistin avulla lapsi oppii kielen. Kuuloaistin avulla lapsi hahmottaa ja tunnistaa ympäristön äänet, niiden voimakkuudet, korkeuden ja laadun. Tästä puhutaan auditiivisena hahmotamisena. Aistien avulla lapsi saa tietoa ympäristöstään, johon hän tarvitsee tueksi motorisia taitoja. Motoriset perustaidot ovat tasapaino-, liikkumis- ja käsittelytaito. (Koivunen – Lehtinen 2015: 150-151, 158.)

Motorisella kehityksellä tarkoitetaan liikunnallisia ja liikkeiden kehityksiä. Se jaetaan kahteen eriosa-alueeseen; hienomotorinen, eli pienten lihasten hallinta (käsi ja sormien liikkeet) sekä karkeamotorinen, eli suurten lihasten hallinta ja lihastoimintojen koordinointi. Näitä osa-alueita harjoitellaan vahvimmillaan leikki-ikästä aina seitsemän vuotiaaksi saakka. Motorisia taitoja harjoitellessa lapselle tärkeää on aikuisen tuki ja kannustaminen sekä se, että aikuinen antaa lapsen tehdä itse asioita ja kokeilla. (Karling – Ojanen ym. 2009: 128-129.)

Tuokion aikana lapsi kehittää avaruudellista hahmottamista. Sillä tarkoitetaan, että lapsi oppii tunnistamaan oman kehon ja ympäristön välisen suhteen, tilan, kolmiulotteisuuden ja etäisyydet. Kuitenkin tulee muistaa, ettei lapsi kykene tuokion aikana käsittelemään kaikkia vastaanottamiaan aisti-informaatioita, jota säätelee tarkkaavaisuus. Tarkkaavaisuudesta voidaan puhua jaettuna ja valikoivana tarkkaavaisuutena. Jaetussa tarkkavaisuudessa lapsi kykenee käsittelemään samanaikaisesti useaa asiaa. Kun valikoivassa tarkkaavaisuudessa lapsi suuntaa tarkkavaisuuden haluamaansa asiaan, vaikka ympärillä olisi erilaisia ärsykeitä. (Koivunen – Lehtinen 2015: 148-149, 151.)

5.5 Kuvakirjan lukutuokio

Mediaympäristöön tutustumista tapahtuu paljon teknillisten laitteiden, äänten ja liikkuvan kuvan muodossa, joten on tärkeää tarjota lapsille myös hiljaisia mediaesityksiä, joihin he voivat pysähtyä ja nauttia. Kuvakirjan lukemisesta tekee rauhallisen sen, että lapsi pysyy palaamaan helposti uudelleen kirjan pariin. Tällöin lapsi voi tutustua tarinaan juuri siihen tahtiin, kuin haluaa sekä saa omalla tahdilla ymmärryksen tarinasta ja sen merkityksestä. Kirjan kuvien tarkasteluun kannattaa varata aikaa ja katsoa niitä rauhassa, koska silloin lapsella on mahdollisuus hahmottaa tarinaa ja hän voi mahdollisuuksien mukaan palauttaa mieleensä tiedot kyseisestä aiheesta. Voidaan ajatella, että harvemmin kuvakirjan tarina tulee ensimmäisellä kerralla lapselle täydellisesti auki. Näin ollen useampi katselu- ja lukemiskerta auttaa lasta jäsentämään tarinan sisällön sekä se auttaa lasta hahmottamaan tarinan moniulotteisesti sekä täydentämään lapsen havaintoja. (Henriksson – Pentikäinen ym. 2006: 37.)

Alle 3-vuotiaiden kanssa sadut ja tarinat tulee pitää lyhyinä, koska lapset eivät ymmärrä eivätkä jaksakaan keskittyä pitkään ja muuttuvaan juoneen. Mediakasvatuksesta näkökulmasta voidaan esimerkikirjaksi ottaa Puppe -kirja, koska ne ovat yksinkertaisen lyhyitä ja juoni on selkeä. Kirjassa on myös kuvia sekä mahdollisia kurkistusluukkuja. Kirjaa lukiessa voi lasten kanssa keskustella mitä kirjassa on tapahtunut, voiko niin oikeasti käydä tai oliko siinä jotakin väärää. Myös kirjassa oleviin kuviin kannattaa perehtyä lasten kanssa, ja kysellä heidän näkemyksiään. Näin ollen tuokiossa toteutuu yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen näkökulma sekä eettinen ja esteettinen näkökulma, kun pohditaan kirjaa sekä sen sisältöä ja tarinaa.

Kasvatuksellisesta näkökulmasta tuokiossa on tarkoitus vahvistaa lasten kielellisiä taitoja, rauhoittumis- ja keskittymiskykyä sekä ajattelukykyä. Varhaiskasvattajan lukiessa

kirjaa lapset tulkitsevat myös hänen eleitä ja ilmeitä. Ennen kuin lapselle kehittyy kielellisiä taitoja, lapsi tulkitsee toisten antamia viestejä eleiden ja ilmeiden avulla sekä heidän äänen sävyn mukaan. Lapsen oppiessa puhumaan, pystyy hän kielen avulla muuttamaan käyttäytymistään, suunnittelemaan toimintaa ja ohjaamaan sitä eteenpäin. Puheen avulla lapsi saa uuden kommunikaatio välineen sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin, ajatusten ja tunteiden viestimiseen sekä oppimaan uusia asioita ja ratkaisemaan ongelmatilanteita. Kieli itsessään on iso kokonaisuus, johon liittyy erilaisia rakennetasoja. Rakennetasoja ovat puheäänteet, sanat ja niiden taivutus sekä sanojen laajemmat kokonaisuudet ja lauseet. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 35.) Ajattelu on tiedon käsittelyä, tarkemmin sanottuna aisti- ja muistitiedon käsittelyä. Sen avulla yksilö säätelee sisäistä tilaansa ja ohjaa käyttäytymistään. Ajattelu tapahtuu merkitysten ja mielikuvien avulla, sekä sitä muokataan ja yhdistellään kielen ja mielikuvien avulla. (Koivunen – Lehtinen 2015: 151.) Kirjassa luetun tarinan ja siihen liittyvien kuvien avulla lapsi voi yhdistellä sanojen ja kuvien merkitystä, sekä luoda niiden avulla itselleen sopivanlaisen mielikuvituksen tarinasta.

Tuokion aikana lapsi myös havainnoi aikuista, jolloin lapsi saa paremman käsityksen siitä, mitä aikuinen ilmaisullaan viittaa. Lapsi keskittyy aikuisen tarinankerrontaan ja toimintaan, esimerkiksi millä äänensävyllä aikuinen puhuu tai mikä on aikuisen elekieli. Lapsen keskittymistä auttaa se, että tarina koskettaa lapsen omia kokemuksia, tunteita ja toimintaa. Myös lapsen hyvä sanavarasto ja kiinnostus kirjoja kohtaan, auttaa lasta keskittymään lukuhetkiin. (Nurmi – Ahonen ym. 2010: 66-67.) Alle 3-vuotiaat ovat vasta harjoittelemassa ja oppimassa erilaisia taitoja, joten lukutuokiolla kannattaa muistaa, ettei kaikilla ole vielä yhtä paljon pitkäjänteisyyttä keskittyä lyhyisiin tarinaan.

6 Pohdinta

Mediakasvatus käsitteenä oli paljon laajempi ja monimutkaisempi ymmärtää, mitä olin aluksi ajatellut. Itselläni oli käsitteestä jo pieni tuntuma, mutta kuitenkin sen monimutkaisuus ja täydellisen käsitteen ymmärtämiseen meni hetki. Hankaluuksia myös tuotti se, ettei oltu yksinkertaisesti ilmaistu mitä se mediakasvatus varhaiskasvatuksessa on. Erilaisissa kirjoissa ja julkaisuissa puhuttiin paljon vain mediakasvatukseen liittyvistä laitteista, mutta ei ollut esimerkiksi konkreettista mitä se voisi olla ilman medialaitetta eli mediakasvatuksen toteuttaminen arkipäiväisissä toiminnoissa. Kuitenkin asiaa pyöritellyäni ja erilaisia lähteitä lukiessani, itselleni tuli ymmärrys mitä se mediakasvatus ilman medialaitteita voisi varhaiskasvatuksessa olla. Käsitteen ymmärtämiseen auttoi myös se,

että tajusin yksinkertaisesti mediakasvatuksen kasvatuksellisen näkökulma. Kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa on pohjana kasvatuksellinen näkökulma, joten oli ihmeellistä, miten itsekkin aluksi ajatteli mediakasvatuksen erillisenä toimintana.

Mediakasvatuksen haasteeksi varhaiskasvatuksessa voidaan nostaa esille kolme pointtia: mediakasvatus ja medialukutaito käsitteet on vasta tulleet uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukana (2018), harva varhaiskasvattaja on opiskellut mediakasvatusta sekä kiistely siitä pitääkö lapsia kannustaa vai rajoittaa median suhteen. (Salomaa 2016: 137.) Opinnäytetyössä sekä materiaalissa varhaiskasvattajille, halusin keskittyä enemmän arkipäiväsissä toiminnoissa ja tuokiossa tapahtuvaan mediakasvatukseen, mitä varhaiskasvattajat eivät niinkään tiedosta. Myös toisena syynä oli se, että erilaiset teknologian laitteet vievät nykyään ihmisten huomiota liikaakin. Nykyisin suurimmassa osassa päiväkotien ryhmiä on käytössä omat tabletit, jonka takia mediakasvatus painottuu entistä enemmän niillä tapahtuvaksi. Tai varhaiskasvattajat kokevat, ettei mediakasvatusta voisi tapahtua ilman medialaitteita. Kuitenkin mediakasvatusta tapahtuu paljon varhaiskasvatuksessa, ilman, että varhaiskasvattajat sitä tiedostavat. Tällöin voidaan puhua, ettei toiminnassa ole ollut mediakasvatuksellista näkökulmaa.

Varhaiskasvattajille tehdyn materiaalin kokonaisuus on ytimekäs. Materiaaliin koottiin mediakasvatuksen sisältöä mielestäni lyhyesti ja napakasti. Materiaalia lukiessa varhaiskasvattaja saa itsellensä pääpointit niin mediakasvatuksen määritelmästä ja tavoitteista, mitä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sanottiinkaan mediakasvatuksesta sekä kuinka pedagogiikkaa ja mediakasvatusta toteutetaan huomioiden 1-3-vuotiaiden lasten kehityksen. Materiaali on koottu niin, että esimerkiksi varhaiskasvattaja itse ymmärtäisi toimintatuokioesimerkkien avulla sekä lyhyen kasvatuksellisen näkökulman kautta, miten tuokio kokonaisuudessaan tukee lapsen kehitystä. Materiaalin ansiosta varhaiskasvattaja ymmärtää paremmin, millä tavalla arkitoimintojen lomassa tapahtuva mediakasvatus toteutuu. Mediakasvatuksesta ei tarvitse järjestää omanlaistaan aihealuetta, varsinkaan alle 3-vuotiaiden lasten parissa. Koen, että materiaalin helppolukuisuuden ja ymmärtämisen ansiosta, myös yli 3-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevät varhaiskasvattajat saavat hyvin kiinni mediakasvatuksen sisällöstä sekä pystyvät tuokioesimerkkien avulla monipuolistamaan sekä luomaan oman lapsiryhmänsä kehitystason mukaisia toimintatuokioita.

Alle 3-vuotiaat alkavat vasta harjoittelemaan ja opettelemaan sekä hahmottamaan ympäristöä ja käytänteitä. He myös kehittyvät jokainen yksilöllisesti, jonka takia koen, että heidän ei tarvitsi esimerkiksi pelata tabletilla vaan enemmän heille olisi hyötyä aikuisen kanssa pelattavasta palapelistä tai toisten lasten kanssa leikkimisestä. Näin ollen lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa, saa huomiota sekä oppii toisten huomioimista, eli lapsen sosioemotionaaliset taidot kehittyvät. Alle 3-vuotiaat lapset kaipaavat ja tarvitsevat varhaiskasvatuksessa aikuisen huomioita vuorovaikutus- ja luottamussuhteiden syntymiseen, minuuden ja omatoimisuuden kehittämiseen sekä kaverisuhteiden luomiseen. Lapset tutustuvat myös ympäristöönsä sekä sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Joten mediakasvatus alle 3-vuotiaiden kanssa, tulisi mielestäni keskittyä vuorovaikutukselliseen kohtaamiseen toisten kanssa ja yhdessä tekemiseen ja pohtimiseen.

Mediakasvatuksesta löytyi yllättävän paljon tietoa, mutta kuitenkin suurin osa tiedosta oli jo noin 10 vuotta vanhaa. Esimerkiksi alle 3-vuotiaiden median käytöstä ei olla vielä tehty montaa tutkimusta, ja uusin Suomessa tehty tutkimus tämän ikäisten lasten median käytöstä oli tehty vuonna 2010. Kuitenkin mediakäyttäytyminen ja teknologian laitteet kehittyvät tänä päivänä hurjaa vauhtia, joten osa tutkimuksista oli vielä semmoisia, ettei esimerkiksi älypuhelimia ollut silloin vielä olemassa. Aihe on noussut entistä enemmän pinnalle ja ihmisten keskusteluihin, joten kuvittelen, että jatkossa tutkimuksia tehdään enemmän sekä tiiviimpään tahtiin. Koska media ja siihen liittyvät laitteet uudistuvat ja kehittyvät koko ajan nopeammin ja entistä enemmän. Myös yhteiskunnallisesti mediakasvatuksen määritelmää ja monipuolisuutta pitäisi nostaa ihmisten tietoon paremmin. Monesti syyllistetään medialaitteita ja niiden sisältöä, vaikka todellisuudessa media on pysynyt samanlaisena mutta välineet millä niitä katsotaan tai etsitään, on muuttanut muotoa. Jonka takia voidaan olettaa, että lasten ja nuorten median käyttöä sekä mediassa käyttäytymistä on entistä vaikeampi seurata.

Medialaitteiden monipuolisuuden ja niiden sisältöjen takia, on ollut havaittavissa, että lasten ja nuorten kognitiiviset taidot ovat heikentyneet. Tätä on jo havaittavissa nyky-yhteiskunnassamme. Esimerkiksi, kun lapsi viettää liikkaa aikaa medialaitteiden parissa, voi hänelle syntyä vääränlainen kuva todellisuudesta ja sen käytänteistä tai hänen on vaikea luoda jatkossa toisten ihmisten kanssa vuorovaikutussuhteita. Toisaalta moni nuori pelaa pelejä internetin välityksellä, joten he saavat vuorovaikutusta laitteiden välityksellä. Voidaan siis todeta, että medialaitteet tuovat yhteiskuntaamme paljon hyvää mutta myös sen, että niiden käyttöä pitäisi tarvittaessa paremmin rajata.

Lähteet

100 oivallusta mediareppuun! 2017. Mediakasvatusmateriaali varhaiskasvattajalle. Oivalluksia eskarista varhaiskasvatukseen -hanke. Helsingin kaupunki & Opetushallitus. Saatavana osoitteesta <<https://oivalluksiaeskarista.files.wordpress.com/2017/12/100-oivallusta-mediareppuun.pdf>> Luettu 18.9.2019.

Dunderfelt, Toni 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.

Henriksson, Annika & Pentikäinen, Leena & Ruhala, Anu (toim.) & Niinistö, Hanna (toim.) 2006. Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry.

Jaakkola, Maarit 2010. Uuden julkisuuden sääntöjä luomassa – keskustelevat vuorovai-
kutussuhteet keinona sukupolvien digitaalisen kuilun kaventamiseen. Teoksessa Meri-
ranta, Marjo (toim.). Mediakasvatuksen käsikirja. Kuopio: Unipress.

Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Karling, Marjo & Ojanen, Tuija & Sivén, Tuula & Vihunen, Riitta & Vilén, Riitta 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa: Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotilainen, Sirkku (toim.) 2011. Lasten mediabarometri 2010: 0-8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Helsinki: Mediakasvatusseura Ry. Saatavana osoitteesta <<http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-6-9.pdf>> Luettu 18.9.2019.

Kupiainen, Reijo & Sintonen, Sara 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008. Mediamuffinsi -hanke. Opetusministeriö & Stakes. Iisalmi: Painotalo Seiska Oy.

Mediakasvatusseura. Mediakasvatus. Saatavana osoitteesta < <http://mediakasvatus.fi/mediakasvatus/>> Luettu 20.05.2019

Mediataitokoulu 2015. Mediakasvatus. Saatavana osoitteesta <https://www.mediataitokoulu.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=323&Itemid=414&lang=fi> Luettu 14.05.2019.

Merilampi, Ritva-Sini 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Mertala, Pekka & Salomaa, Saara 2016. Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa Pekkala, Leo & Salomaa, Saara & Spišák, Sanna (toim.). Monimuotoinen mediakasvatus. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. <http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf> Luettu 4.11.2019.

Monilukutaito 2017. Mitä on monilukutaito? Saatavana osoitteesta < <http://www.monilukutaito.com/blog/14/mita-on-monilukutaito>> Luettu 15.10.2019.

Nurmi, Jari-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavana osoitteesta <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf>

Salokoski, Tarja & Mustonen, Anu 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin - katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja – säätelyn keinoihin. Mediakasvatusseuran julkaisu 2007. Saatavana osoitteesta <<http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>> Luettu 17.9.2019.

Salomaa, Saara 2016. Mediakasvatustietoisuuden jäsentäminen varhaiskasvatuksessa. Journal of Early Childhood Education Research 5 (1). 136-161.

7.11.2019

MEDIAKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN 1~3~VUOTIAIDEN LASTEN KANSSA

MEDIAKASVATUS

TAVOITE:

- harjoitella ja opetella erilaisia media-taitoja
- opettaa havaitsemaan ja tarkastelemaan median vaikutuksia sekä merkityksiä yksilöille ja yhteiskunnille.
- kehittää medialukutaitoa, joka kehittyy vuosien aikana
- Medialukutaidolla tarkoitetaan niin kuvien, tekstien ja äänten sekä niiden sekoitusten tulkintaitoa.

NÄKÖKULMAT:

- taidekasvatuksellinen (ilmaisullinen näkökulma, eli siinä keskitytään median sisältöön ja miten sitä itse tuotetaan),
- teknologiakasvatuksellinen (hyödynnetään tietotekniikkaa ja tekniikan välineitä, niin kasvatus-työssä kuin opetuksen välineenä ja kohteena),
- yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen (mietitään median taustoja ja rakenteita, sekä analysoidaan sisältöjä ja pohditaan sen vaikuttavuutta) sekä
- suojeleva mediakasvatus (pyritään suojaamaan lasta median haitallisilta vaikutuksilta).

SISÄLTÖ:

- mediavälineet,
- mediasisällöt sekä
- median arkipäiväistyminen

MEDIAKASVATUS

VARHAISKASSUUNNITELMASSA

Tarkoitus on kehittää varhaisia valmiuksia mediakulttuurissa elämiseen ja ymmärtämään omaa mediasuhdetta sekä edistää lapsen osallisuutta ja hyvinvointia.

Mediakasvatus pohjautuu elämykselliseen, kokemukselliseen ja leikilliseen oppimiseen. Tärkeää on huomioida lapsen ikä ja yksilöllinen kehitysvaihe.

VASUN perusteissa mediakasvatus kuuluu laaja-alaisen osaamisen minä ja meidän yhteisömmä -osioon, mutta voidaan toteuttaa muissakin osiossa.

Mediakasvatukseen kuuluu myös teknologiakasvatus, joka kuuluu tutkin ja toimin ympäristössäni -osioon. Sen tarkoituksena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan.

Mediakasvatukseen kuuluu vahvasti myös monilukutaito, jonka tarkoituksena on ymmärtää moninaisuutta ja moniäänisyyttä.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan monilukutaitoa, jonka voisi rinnastaa mediakasvatukseen. Monilukutaidon tarkoituksena on ymmärtää moninaisuutta ja moniäänisyyttä. Monilukutaito on siis sitä, miten ja mitä ajattelet asioista

MEDIAKASVATUKSEN ORIENTAATIOT

MITEN TOTEUTTAA NÄITÄ ORIENTAATIOITA 1~3-VUOTIAIDEN LASTEN KANSSA

MATEMAATTINEN ORIENTAATIO

Lapselle annetaan valmiuksia päättelyyn, vertaamiseen ja laskemiseen.

- Toteuttaminen esimerkiksi vertailemalla leluja iso - pieni vastakohdilla, erilaisten äänten avulla, matala – korkea tai lyhytkestoinen – pitkäkestoinen ääni sekä etsiä, nimeä ja luokitella yksinkertaisia ja helppoja asioita.

LUONNONTIETEELLINEN ORIENTAATIO

Lapsen kanssa tutustaan ympäristöön sekä luonnon ilmiöihin, tutkien, kokeillen ja havainnoiden.

- Esimerkiksi tutustumalla eläimiin kirjojen tai teknologialaitteiden avulla, sekä myöhemmin tehdä taiteellinen työ.
- Tai tutustumalla luonnosta kuulumiin ääniin; lehtien havina, sateen ropina, tuuli, lintujen äänet.

ESTEETTINEN ORIENTAATIO

Tähän kokonaisuuteen kuuluu kirjallisuus, kädentaidot, kuvataide, musiikki, draama, liikunta ja tanssi. Tavoitteena on, että lapsi saa kokea elämyksellisyyttä, luovuutta, moniaistillisuutta ja kokonaisvaltaisuutta.

- Liikuntatuokion aikana laittamalla musiikkia kovemmalla -jolloin lapset liikkuvat nopeasti, ja hiljaisemmalle, jolloin lasten täytyy liikkua hitaasti
- Leikin avulla: lapset leikkivät mielikuvituksen avulla, jolloin aikuinen voi johdatella ja olla leikissä mukana, ollen vuorovaikutuksessa sekä selittäen tapahtumia.

HISTORIALLISTA-YHTEISKUNNALLINEN ORIENTAATIO

Lapsen kanssa tutustua menneisyyteen ja nykyaikaan. Tarkoituksena on havainnoida ajankulua, tutkia erilaisista näkökulmista sekä sukupolvien tutkimista.

- Tutkitaan eri vuodenaikoihin liittyviä kuvia.
- Muistella ja katsellaan mitä eri kuvissa tapahtuu.
- Leikkiä ja laulaa vanhoja lastenlauluja sekä -leikkejä.
- Nykyisyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi keskustelemalla lasten kanssa heitä ajankohtaisesti askarruttavista asioista, tai perheiden moninaisuudesta.

EETTINEN ORIENTAATIO

Lapsen kanssa opetellaan harjoittelemaan ja ymmärtämään lapsen kanssa asettumista toisen asemaan. Lapsen kanssa pohditaan oikeaa – väärää, hyvää – pahaa, totuutta – valhetta, sekä arvo- ja normimaailman kysymyksiä.

- Alle 3-vuotiaiden kanssa voidaan keskustella, esimerkiksi onko möröt oikeita, onko supersankareita tai saako kaveri lyödä.
- Lukemalla kirjan, joka käsittelee tähän aihealueeseen liittyvää asiaa, esimerkiksi minkälainen on hyvä kaveri

USKONNOLLIS-KATSOMUKSELLINEN ORIENTAATIO

Lapsen kanssa tutustutaan omaan uskontoon tai katsomukseen sekä pohditaan, ihmetellään, kysellään ja koetaan niihin liittyviä asioita ja ilmiöitä.

- Voidaan toteuttaa viettämällä vuoden kulkuun liittyviä juhlia sekä tutustua niihin myös etukäteen kirjojen ja laulujen avulla.
- Viettämällä lapsen omia syntymäpäiväjuhlia sekä palata niihin muistojen ja kuvien avulla.

MEDIAKASVATUKSEN JA PEDAGOGIIKAN YHDISTÄMINEN

Pedagogiikka on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jolla toteutetaan lasten hyvinvointia ja oppimista. Se on erilaista eri-ikäisten lasten kanssa ja erilaisten varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa.

- Alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä on sitä, että harjoitellaan olemaan vanhemmista erosta, ja ymmärretään, että he eivät katoa minnekään. Tarkoituksena on luoda lapsille uusia kiintymyssuhteita sekä kehittää heidän perusluottamustaan, rakentaa lapsen minuutta ja persoonaa itsenäistymisen kautta sekä harjoitellaan itsekeskeisyydestä kohti empatian antoon.

Media tulee varhaiskasvatukseen myös lasten kautta: leikki, puheet, piirustukset/askartelut sekä vaatteet ja asusteet.

Alle 3-vuotiaiden mediakasvatuksen ei tule sisältää liian pelottavia tai voimakkaita ääniä, koska lapsi mielikuvituksissaan saattaa luoda ajatuksen liian pelottavaksi.

- Mieti ja huomioi lasten persoonallisuudet ja kehityksen taso.
- Tämän ikäiset lapset oppivat paljon mallioppimisen kautta, jolloin myös median hahmoja voidaan hyödyntää toiminnassa.

Lasten mediaymmärrykseen vaikuttaa hänen kognitiiviset taidot, eli kuinka hän pystyy havaintoja ja tietoja käsittelemään sekä hänen sosiaaliset taidot. Kuitenkin jo noin kaksivuotiaana lapsi rupeaa tekemään oletuksia sekä erotuksia median ja todellisen maailman suhteen. Alle kaksivuotiaalle kuvamedia on muotojen, hahmojen ja äänien virtaa, eli hän ei hahmota asian juonta. Videoiden avulla voidaan havainnollistaa lapsille, etteivät ohjelmat olet todellisia, koska niitä voidaan katsoa aina uudelleen ja siinä tapahtuu samalla tavalla.

ARJEN TOIMINNASSA

TOTEUTETTAVAT MEDIAKASVATUKSEN TOIMINTATUOKIOT

1-3-VUOTIAILLE LAPSILLE

VALOKUVAUS-KUVA -TUOKIO

Mediakasvatus näkökulma: Erilaisia kuvia on tullut entistä enemmän yhteiskuntaamme, on esimerkiksi uutiskuvia, taidekuvia, valokuvia, kuvituskuvia ja opaskuvia. Kuvan takana on aina jokin viesti, jonka kuvan katsoja tulkitsee omalla tavallaan. Tulkintaan vaikuttavat esimerkiksi katsojan ikä, kokemus, tiedot ja tunteet. Kuvalukutaidon avulla lisätään tietoisuutta kuvan eri ulottuvuuksista ja miten kuvalla vaikutetaan.

Tuokioidea: Retkellä otettu kuva puusta, joka on tulostettu myöhemmin kuvaksi.

Alle 3-vuotiaidenkin kanssa voidaan keskittyä kuviin liittyviin kysymyksiin, jotka ovat mitä, miten ja miksi.

- Aluksi pohditaan yhdessä mitä kuvassa näkyy.
- Tämän jälkeen voidaan pohtia, miten ja milloin kuva on otettu. Kuva on otettu eiliseltä retkeltämme, jolloin kävimme katsomassa ryhmäpuutamme. Kuva otettiin päiväkodin puhelimella ja kuvan otti lapsi. Aikuinen tulosti kuvan, jotta voimme yhdessä tutkia ja keskustella siitä.
- Lasten kanssa voidaan keskustella, esimerkiksi näkykö kuvassa puun lisäksi jotakin muuta.
- Viimeinen kysymys oli miksi. Miksi kuva on otettu ja mitä se kuvas-
taa. Kuva on otettu muistoksi retkestä, mutta myös jotta voimme yhdessä seurata kuvan avulla, miten puu muuttuu vuodenaikojen mukaan

Kasvatuksellinen näkökulma: Tässä tuokiossa toteutuu luonnontieteellinen sekä historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio. Eri kuvat auttavat lasta jäsentämään ja ymmärtämään ajankulun muutoksia sekä näkemään konkreettisesti mitä puulle tapahtuu esimerkiksi keväisin tai talvisin.

Tuokiossa kehitetään lasten kognitiivisia taitoja sekä myös motoriikka, kun harjoitellaan medialaitteella kuvaamista ja liikkumista retkellä.

- Lapsen oppimista tapahtuu koko ajan, kun lapsi on aktiivisesti mukana toiminnassa ja saa omakohtaisia kokemuksia ja elämyksiä. Oppiessa lapsen toimintajärjestelmä laajentuu, jolloin siihen tulee uusia ulottuvuuksia, ja kehitystä voidaan kuvata yksilöllisenä polkuna.

KOTILEIKKITUOKIO

Mediakasvatus näkökulma: Leikeissä lapset käyttävät ympäristöstään kullemaansa, näkemäänsä ja kokemaansa, jotka voivat myös olla todellisuutta, fantasiaa ja fiktiota. Leikeissä lapset oppivat heille itselleen merkitykselliset asiat, kääntäen ne leikin kielelle. Leikin avulla lapset myös yhdistävät liikkumisen, tunteet, ajattelun sekä sosiaaliset suhteet. Leikki muuttuu media painotteiseksi, kun leikissä esimerkiksi esiintyy satuihin, elokuvaan tai televisio-ohjelmiin perustuvia hahmoja, paikkoja tai niissä käsiteltyjä teemoja. Tai leikissä on mukana erilaisia mediavälineitä, esimerkiksi puhelin, kamera, tai lapsen itse keksimä toisesta lelusta tehty mediaväline.

Tuokioidea: Leikitte lasten kanssa kotileikkiä, jossa lasten on mahdollista tutustua teknologian laitteisiin, esimerkiksi vanhoihin puhelimiin tai kameroihin. Tai jos leikissä esiintyy, jokin lasten mediamaailmasta tuttu hahmo, jolloin aikuinen voi seurata ja esimerkiksi kysellä lapselta mitä kyseinen hahmo tekee.

Kasvatuksellinen näkökulma: Lapset ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa, ja he opettelevat samalla toisten kuuntelemista, huomioimista sekä yhdessä toimimista. Tässä tuokiossa toteutuu eettinen orientaatio sekä mahdollisesti mediakasvatuksen suojelullinen näkökulma. Kotileikin lomassa voidaan myös vertailla ja laskea asioita, esimerkiksi erilaisia ruokia; monta tomaattia on tai onko tomaatti haarukkaa isompi. Näin ollen lapset saavat myös matemaattista harjoitusta leikin yhteydessä, eli matemaattinen orientaatio toteutuisi huomaamattomasti leikinomaisesti.

- Lapsen minä kuva muokkautuu ja kehittyy elämän eri vaiheissa ja erilaisissa vuorovaikutussuhteissa. Leikin avulla lapsi pystyy harjoittelemaan tunteiden näyttämistä ja kokemista leikissä olevan roolin avustuksella. Jos lapsi ei tunnista tai osaa nimetä kokemiaan tunteitaan, voi hänelle pahimmillaan syntyä tunnelukko. Aikuisen

on tärkeä tukea lapsen tunne-elämän kehitystä ja opetella yhdessä lapsen kanssa nimeämään ja tunnistamaan hänen tunteitaan.

- Empatiakyky kehittyy vain vuorovaikutuksissa toisten ihmisten kanssa, mutta jokainen ihminen kokee tunteet yksilöllisesti ja eri tavoin. Vuorovaikutuksessa on aina hyvä muistaa sen perusominaisuudet; kesto, tunnesävy ja voimakkuus.

MUSIIKKITUOKIO

Mediakasvatus näkökulma: Äänet ympäröivät meitä koko ajan ja on joka-päiväinen elementti, kuitenkin harva ihminen on tottunut keskittymään ja pohtimaan kuulemaansa. Kun keskitytään siihen mitä kuulemme, toteutuu näin ollen mediakasvatus.

- Äänimaisema on äänen ymmärtämistä sekä sen tuottamista ja siihen liittyviä asioita. Kun ihminen on äänimaiseman keskellä, hän sekä tulkitsee että tuottaa ääntä. Äänimaisemia ovat esimerkiksi musiikki ja luonnon äänet.
- Perusääniksi sanomme niitä ääniä, joihin emme kiinnitä ympäristössämme huomiota eikä niitä kuulla tietoisesti. Niitä ovat esimerkiksi liikenteen humina, meren kohina tai lintujen laulu.
- Äänisignaali taas tarkoitetaan ääntä, jolla on jokin viesti ja tarkoitus, esimerkiksi herätyskello tai mikrosta kuuluva bling-ääni.

Tuokioidea: Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin soittimiin, soittamisen avulla sekä laulamalla. Tuokiossa lasten kanssa keskitytään kuuntelemaan, minkälaisia ääniä mistäkin soittimista tulee. Jos tämä on ensimmäinen kerta, kun lapset pääsevät soittamaan soittimia, kannattaa soittimia olla vain muutama, jotta tämän ikäiset lapset pystyvät paremmin keskittymään ja havainnoimaan soittimien ääniä. Soittimien soittamiseen voidaan yhdistää lapsille jokin tuttu laulu, jolloin he pääsevät entistä enemmän toteuttamaan itseään sekä kuulemaan erilaisen äänimaiseman. Tässä tuokiossa toteutuu taidekasvatuksellinen näkökulma sekä esteettinen orientatio, kun lapset pääsevät toteuttamaan itseään vapaasti ja kokonaisvaltaisesti

Kasvatuksellinen näkökulma: Tuokio tukee alle 3-vuotiaiden lasten kehityksessä heidän aistitoimintaa, itsensä toteuttamista sekä motoriikallisia taitoja. Aistitoiminnat jaetaan:

- kaukoasteihin; näkö, kuulo ja haju,
- lähiaisteihin; tunto ja maku, sekä
- kehoasteihin; asento, liike ja tasapaino.

Jo aivan pienestä pitäen lapselle on kehittynyt tunto-, maku- ja hajuaisti. Muut aistit kehittyvät lapsen kehityksen mukana yksitellen. Kuuloaistin avulla lapsi hahmottaa ja tunnistaa ympäristön äänet, niiden voimakkuudet, korkeuden ja laadun. Tästä puhutaan auditiivisena hahmottamisena. Aistien avulla lapsi saa tietoa ympäristöstään, johon hän tarvitsee tueksi motorisia taitoja. Motoriset perustaidot ovat tasapaino-, liikkumis- ja käsitteilytaito.

KUVAKIRJAN LUKEMISTUOKIO

Mediakasvatus näkökulma: Mediaympäristöön tutustumista tapahtuu paljon teknillisten laitteiden, äänten ja liikkuvan kuvan muodossa, joten on tärkeää tarjota lapsille myös hiljaisia mediaesityksiä, joihin he voivat pysähtyä ja nauttia. Kuvakirjan lukemisesta tekee rauhallisen sen, että lapsi pystyy palaamaan helposti uudelleen kirjan pariin. Tällöin lapsi voi tutustua tarinaan juuri siihen tahtiin, kuin haluaa sekä saa omalla tahdilla ymmärryksen tarinasta ja sen merkityksestä. Useampi katselu- ja lukemiskerta auttaa lasta jäsentämään tarinan sisällön sekä se auttaa lasta hahmottamaan tarinan moniulotteisesti sekä täydentämään lapsen havaintoja.

Tuokioidea: Tuokiolla luetaan esimerkiksi Puppe -kirja. Koska sen tarinat ovat lyhyitä ja juoni selkeä. Kirjaa lukiessa voi lasten kanssa keskustella mitä kirjassa on tapahtunut, voiko niin oikeasti käydä tai oliko siinä jotakin väärää. Myös kirjassa oleviin kuviin kannattaa perehtyä lasten kanssa, ja kysellä heidän näkemyksiään. Näin ollen tuokiossa toteutuu yhteiskunta- ja kulttuurikriittinen näkökulma sekä eettinen ja esteettinen näkökulma, kun pohditaan kirjaa sekä sen sisältöä ja tarinaa.

Kasvatuksellinen näkökulma: Alle 3-vuotiaiden kanssa sadut ja tarinat tulee pitää lyhyinä, koska lapset eivät ymmärrä eivätkä jaksakaan keskittyä pitkään ja muuttuvaan juoneen. Tuokiossa on tarkoitus vahvistaa lasten kielellisiä taitoja, rauhoittumis- ja keskittymiskykyä sekä ajattelukykyä. Varhaiskasvattajan lukiessa kirjaa lapset tulkitsevat myös hänen eleitä ja ilmeitä. Ennen kuin lapselle kehittyy kielellisiä taitoja, lapsi tulkitsee toisten antamia viestejä eleiden ja ilmeiden avulla sekä heidän äänen sävyn mukaan.

- Lapsen keskittymistä auttaa se, että tarina koskettaa lapsen omia kokemuksia, tunteita ja toimintaa. Myös lapsen hyvä sanavarasto ja kiinnostus kirjoja kohtaan, auttaa lasta keskittymään lukuhetkiin.

LÄHTEET

Henriksson, Annika & Pentikäinen, Leena & Ruhala, Anu (toim.) & Niinistö, Hanna (toim.) 2006. Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry.

Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa: Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kupiainen, Reijo & Sintonen, Sara 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008. Mediamuffinsi -hanke. Opetusministeriö & Stakes. Iisalmi: Painotalo Seiska Oy.

Nurmi, Jari-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavana osoitteesta <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf>

Salokoski, Tarja & Mustonen, Anu 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin - katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja sääätelyn keinoihin. Mediakasvatusseuran julkaisu 2007. Saatavana osoitteesta <<http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>>